CEVDET KUDRET

divan şiirinde üç büyükler

2

BAKİ

İnkılâp Kitabevi

Bu devr içinde benim pâdşâh-ı mülk-i sühan
Bana sunuldu kasîde bana verildi gazel

(Bakî)

CEVDET KUDRET

Divan Şiirinde Üç Büyükler
2

BAKİ

4. basım

İnkılâp Kitabevi
YAYIN SANAYİ ve TİCARET A.Ş.
Ankara Cad. 95, İSTANBUL

Dizgi ve Baskı: Teknografik Mat. A.Ş.
Tel: 527 41 65 - İSTANBUL — 1985

BAKİ

Hayatı, Sanatı, Eserleri

HAYATI

Türk edebiyatının en büyük şairlerinden biri sayılan Baki (1526 - 1600) İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mahmut Abdülbaki'dir. Fatih camii müezzinlerinden Mehmet adlı birinin oğludur. Baki'den sözeden bütün kaynaklarda, onun babası, sadece, «Fatih camii müezzinlerinden biri» diye anılmış, fakat adı açıkça yazılmamıştır. Baki, *Fazâil-i Mekke* adlı çeviri eserinin sonunda, kendi adını, «Abdülbaki ibni Muhammed» diye anmış, böylece, babasının adını da bildirmiştir. Büyük oğluna, geleneğe uyarak, «Mehmet» adını vermesi de, yukardaki kaydın doğruluğunu kuvvetlendirmektedir. Baki'nin babası hakkındaki bilgimiz yok denecek kadar azdır. Bu zatın, herhalde sesinin çirkinliği yüzünden, «Karga» lâkabıyla anıldığı, Hac yolunda öldüğü (1565), bu yüzden, Baki'ye «Karga-zâde» dendiği, hattâ, babasının lâkabı doğrudan doğruya ona mal edilerek, bazı rakipleri tarafından «Karga» diye de yerildiği, eldeki bazı kaynaklardan ve yergilerden öğrenilmektedir.

Baki, yoksul bir ailenin oğludur. Çocukluğu yoksulluk içinde geçmiştir. İlkin, babası tarafından saraç çıraklığına verilmiş ise de, orada çok kalmayarak medreseye girmek fırsatını bulmuştur. Medresede devrin ünlü bilginlerinden Karamanlı Ahmet ve Mehmet Efendilerden ders görmüş, Tarihçi Hoca Sadeddin (ölm. 1599), şair Nev'î (1533-1598) vb. ile ders arkadaşlığı etmiştir.

Baki, on sekiz, on dokuz yaşlarında iken İstanbul'un en çok beğenilen genç şairlerinden biri olmuştur. Hasan Çelebi tezkiresindeki kayda göre, Baki, o tarihlerde Beyazıt camii avlusundaki küçük bir dükkânda remilcilik eden şair Zatî (ölm. 1545)'ye:

Her kaçan gönlüme fikr-i ârız-ı dilber düşer
Gûyiyâ mir'âta aks-i pertev-i hâver düşer[1]

matlalı gazelini gösterince, ihtiyar şair, böyle güzel bir şiirin on sekiz yaşında bir genç tarafından yazılabileceğine inanmayarak, ona «intihal»in kötülüklerini anlatmış, fakat Baki'nin ısrarı üzerine, kendi divanını açıp onu sınava çekmiş ve genç şairin:

Gülşen istersen işte meyhâne
Gül-i handan gerekse peymâne
(bk. *Gazeller*, 9)

matlalı gazelini de görünce inanmıştır.

Hocası Mehmet Efendi için yazdığı *sünbül* redifli kaside ile medrese çevresindeki ünü büsbütün genişlemiştir. Bütün hayatında sanatını mevki elde etmek için araç olarak kullanan şair, ilkin müderris Kadı-zâde Şemseddin Ahmet Efendi tarafından korunmuş, Süleymaniye medreseleri yapılırken, orada, bir yıl kadar süren bir görev almış ve bu medreselerden bir tanesine müderris olarak atanan Kadı-zâde'nin derslerine devama başlamış (1552), Nahcivan seferinden dönen Kanunî Sultan Süleyman'a sunduğu bir kaside (1554) ile de, padişahın ilk kez dikkatini çekmiştir. Kadı-zâde Şemseddin Efendi, Halep kadılığına atanınca, onunla birlikte gitmiş (1555), yine onunla birlikte İstanbul'a dönerken

1 Gönlüme ne zaman güzelin yanağının düşüncesi düşse, aynaya doğunun ışığının aksi düşmüş gibi olur.

(1559), Konya'ya uğradıkları sırada, orada kadı olan Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi'nin oğlu Mehmet Çelebi ile tanışma yolunu sağlayarak, ondan, babasına verilmek üzere bir «tavsiyename» almış, İstanbul'da, şeyhülislâma, bu mektupla birlikte bir de kaside sunmuştur. Bir yandan da, sadrazam Rüstem Paşa'ya sokulma yollarını aramış, Rüstem Paşa'nın şeyhi olan ve «Hoca Efendi» diye tanınan Filibe'li Şeyh Mahmut Efendi'ye bu maksatla kapılanmağa çalışarak, ona iki kaside sunmuşsa da, Rüstem Paşa şairlerden hoşlanmadığı için, umutları boşa çıkmıştır. Rüstem Paşa'nın ölümü üzerine sadrazam olan Semiz Ali Paşa devrinde ilerleme olanakları çok genişlemiştir. Bir yandan sadrazamın gözüne girmeye çalışırken, bir yandan da Mirahur Ferhat Ağa'ya kapılanarak, onun aracılığıyla Kanunî'ye sokulma olanağını hazırlamıştır. İşte bu sayede, ilkin «danişmend» olarak meslek hayatına girmiş (1561), kısa bir zaman sonra, «mülâzim» olarak 25 akça ile bir medreseye atanması için ferman çıkmış (1563), Rumeli Kazaskeri bunu usulsüz ve kanunsuz bulmuşsa da, padişahın yeni bir fermanı üzerine 30 akça ile Silivri'deki Pirî Paşa medresesine atanmış, ertesi yıl, ödeneği bir misli artırılarak Murat Paşa medresesine naklolunmuş (1564), bir yıl sonra 10 akça daha zam görmüştür (1565). Şiirden anlayan ve Muhibbî mahlasıyla kendisi de bazı manzumeler yazan Kanunî, o tarihlerde sanat hayatının parlak dönemine ulaşmış bulunan Baki'yi çok beğeniyor, kendi şiirlerini ona gönderip onlara nazireler yazmasını istiyor, şaire sık sık lütuflarda bulunuyordu (Baki'nin *meded* redifli gazeli bu nazirelerin en ünlüsüdür [bk. *Gazeller*, 7]). Tarihçi Selâniki'nin, Mirahur Ferhat Ağa'dan duyarak yazdığına göre, Kanunî Sultan Süleyman, «Abdülbaki gibi bir kabiliyeti bulup çıkarıp itibar eylemesini», padişahlığının çok haz duyduğu birkaç olayından biri olarak

saymakta imiş. Baki'nin medrese arkadaşlarından olan ve o devrin başlıca önemli şairlerinden sayılan Nev'î de, bir şiirinde:

Bâki'yi Sultan Süleyman etti Selmân-ı zamân

demiştir. Baki'nin böyle gözde bir «saray şairi» haline gelişi, eski arkadaşlarından, hattâ saray adamlarından bir çoğunun kıskançlığını uyandırmıştır. Kanunî'nin ölümü (1566) ile hayatta en kuvvetli dayanağını kaybeden şair, duyduğu acı ile, ünlü *Mersiye* (bk. *Terkib-i Bend)*'sini yazmış, terkib-i bend biçimiyle kaleme aldığı bu manzumenin son bendinde yeni padişah II. Selim'e kapılanma vesilesini de ihmal etmemiştir. Ayrıca bir de «cülûsiye» yazmasına rağmen, Mahmut Paşa medresesindeki görevinden çıkarılmış, fakat birkaç yıl sonra, yine bir yolunu bulmuş olacak ki, Mahmut Paşa medresesine (1569), daha sonra Eyüp müderrisliğine (1571) atanmıştır. Mevkiini tekrar kuvvetlendirmek için bu sefer de Sokollu'nun yakın adamı olan *Münşeât* sahibi Feridun Beye sokularak onun aracılığıyla Sokollu'nun koruyuculuğunu sağlamış, bu sayede, meslek hayatında yine ilerlemeye başlamış, sahn müderrisi olmuş (1573), aynı yıl padişahın özel meclislerine çağrılmaya başlanmış, bu yakınlıktan yararlanarak, Selim ve Selimî mahlaslarıyla şiir yazan II. Selim'in iki gazelini tahmis etmiş, bazı gazellerine nazireler yazmış (*cânâ* redifli gazeli bunların en ünlüsüdür [bk. *Gazeller*, 4]), türlü vesilerlerle hükümdara övgü yollu gazeller sunmuştur. III. Murat devrinde de mevkii sarsılmamış, Süleymaniye müderrisliğine yükselmiş (1575), fakat atanmasından bir ay sonra, düşmanları, bir gazelin içindeki:

Gınâ bezmindeki mağrûr u nâ-âsûde serverden
Fenâ bezminde hâb-âlûd olan mestânemiz yeğdir[2]

2 Zenginlik meclisindeki mağrur ve sükûnetsiz başkandan, ölüm meclisindeki uykuya dalmış sarhoşumuz daha iyidir.

beytini III. Murat aleyhinde bir telmih diye göstermişler, bundan, sarhoşluğuyla ün almış olan II. Selim'in III. Murat'a tercih edildiği sonucunu çıkarmışlardır. Bu olay üzerine hemen işinden çıkarılmış, sürüleceği sırada, koruyucuları bu gazelin «Nâmî» adlı eski bir şaire ait olduğunu padişaha bildirerek şairi kurtarmışlar; Baki, bundan sonra, mesleğinde tekrar yükselmeye başlamışsa da, bir zaman İstanbul dışında çalışmak zorunda kalmıştır. Önce Edirne Selimiyesine (1576), sonra Mekke (1579) ve Medine (1580) kadılıklarına atanmış; İstanbul'a dönünce (1582), Mekke'de iken çevirdiği Mekke tarihi ile ilgili *Fazâil-i Mekke* adlı bir eserle birtakım kaside ve gazeller sunmak ve III. Murat'ın «Muradî» mahlasıyla yazdığı gazellere nazireler söylemek yoluyla padişaha sokulmaya çalışmıştır. Bu devirde, Ferhat Paşa, Siyavuş Paşa, medrese arkadaşı Hoca Sadeddin Efendi gibi nüfuzlu kimselerin koruyuculuğunu sağlayarak İstanbul kadılığına atanmış (1584), bir ara azledilerek Üsküdar'da oturmaya mecbur edilmişse de, sonra tekrar eski görevine getirilmiş (1585) ve aynı yıl içinde Anadolu Kazaskerliğine yükselmiştir. III. Murat devrinde iki kere Anadolu (1585, 1590), bir kere de Rumeli (1591) kazaskerliğinde bulunduktan sonra, çok istediği şeyhülislâmlık makamına geçemeden, aynı yıl içinde emekliye ayrılmıştır. İhtiyarladıkça mevki hırsı büsbütün artan Baki, III. Mehmet'in hükümdar olması üzerine yeniden umuda kapılmış; ona, öbür padişahların hepsinden daha çok kaside sunmuş, bu devirde iki defa Rumeli kazaskeri olmuş (1595, 1597), şeyhülislâmlık makamını ele geçirebilmek için birtakım entrikalara dahi karışmış, fakat isteğini elde edemeden ölmüştür (7 Kasım 1600). Cenazesi, İstanbul'un bütün sanat, bilim ve devlet adamlarının katıldığı büyük bir törenle kaldırılmış; cenaze namazı, Fatih camiinde şeyhülislâm Sunullah Efendi tarafından kıldırılmıştır.

Sunullah Efendi, musalla taşı üzerindeki tabutun önünde, onun:

Kadrini seng-i musallada bilip ey Bâkî
Durup el bağlayalar karşına yârân saf saf
(Bk. *Gazeller*, 13)

beytini okumuştur. Mezarı, Edirnekapı dışında, Eyüp'e giden yolun kenarındadır.

Kanunî tarafından, Tuti Kadın adlı saraylı bir şair kadın ile evlendirildiği söylentisi vardır. Şeyhî mahlasıyla şiirler yazan Mehmet (1586-1629) ve Abdurrahman (ölm. 1635) adlı iki oğlu olmuştur. Abdurrahman'ın oğlu Esat (1616-1665) da, Faizî mahlasıyla şiirler yazmıştır.

Eldeki kaynaklardan öğrenildiğine göre, Bakî, neşeli, zarif, hoş-sohbet, nükteci, şakacı, aynı zamanda sinirli, alıngan, dedikoducu ve nerede olursa olsun ağzına geleni söylemekten çekinmez bir adamdı. Bununla birlikte, iğneli sözleri zarafet sınırını aşmazdı. Nitekim, divanındaki hicviyelerin sayısı da pek azdır. Eğlenceye, zevk ve safaya fazla düşkündü. Bütün bu özellikleri dolayısıyla, birçok meclislerde varlığı her zaman aranırdı. Genç erkeklere düşkünlüğü yüzünden epey dedikodu olmuştur.

Meyhâneler beyt-ül-harem, pîr-i mugan şeyh-ül-harem[3]

dizesiyle,

Seni Yûsuf'la sorarlarsa güzellikte bana
Yûsuf'u bilmezin ammâ seni ra'nâ bilirin[4]

3 Meyhaneler Kâbe, ihtiyar meyhaneci Kâbe şeyhidir.

4 Bana, Yusuf'un mu, yoksa senin mi güzel olduğunu sorarlarsa, Yusuf'u bilmem ama, seni güzel bilirim.

beyti yüzünden bir ara kâfirlikle suçlandırılma tehlikesi de geçirmiştir. Zevk ve safaya bu kadar düşkün olmakla birlikte, içki ve sevda âlemlerine kendini kaptırıp başıboş bir hayat sürmemiş, hiçbir zaman ölçüyü elden kaçırmamış ve meslek hayatında da her zaman dürüst davranmıştır.

Baki'nin iki minyatürü vardır: Biri, İstanbul'da, İslâm Eserleri Müzesi'ndeki yazma bir *Divan*'ında (Salon V, No. 1959); öteki, Millet Kitaplığı Müzesi' ndeki Âşık Çelebi tezkiresindedir, (ikinci minyatür, Baki'yi Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi ve şair Nev'î ile bir arada göstermektedir).

SANATI

Baki, Kanuni devrinin en büyük bilginlerinden sayılan Karamanlı Ahmet ve Mehmet Efendilerle Kadı-zâde Şemseddin Ahmet Efendiden ders görerek yetişmiş bir sanatçıdır. Arapçadan çevirdiği eserler ve divanındaki Farsça şiirler onun bu dilleri çok iyi bildiğini gösterir.

Türkiye Türkçesiyle yazmıştır. Bu lehçe ile yazılan divan edebiyatı, XIII. yüzyıldan beri yüzlerce şairin elinde gittikçe gelişerek Baki'nin kişiliğinde en büyük temsilcisini bulmuştur. Yerli (Ziya Paşa, Recaizade Mahmut Ekrem vb.) ve yabancı (Hammer, Gibb vb.) birçok yazarlar, Osmanlı şiirinde onun bir aşama olduğunda birleşmişlerdir. Hasan Çelebi tezkiresindeki «*ol mebde-i belâgat zamanen muahhar olsa ne gam ki belâgat ve fesâhatte cümleden mukaddemdir*» sözü, Baki'nin Türk şiirindeki yerini belirtmesi bakımından üstünde durulmaya değer. Şair, bunu kendisi de biliyor ve düşüncesini:

Bu arsada Bâkî nice üstâda yetişti
Âlemde bugün ana bir üstâd yetişmez

sözüyle dile getiriyordu. Eserleri ve ünü, Hicaz, Irak, Azerbaycan, İran ve Hindistan'a kadar yayılmış, yaşadığı devirde olduğu gibi, daha sonraki devirlerde de «Sultan-üş-şüarâ» (ya da «Melik-üş-şuarâ») diye anılmıştır.

Cihânı câm-ı nazmım şi'r-i Bâkî gibi devr eyler[5]

Şi'r-i Bâkî seb'a-i ıklime oldukça revân[6]

Bu devr içinde benim pâdşâh-ı mülk-i suhan[7]

Geçtim serîr-i nazma bugün husrevâne ben[8]

vb. gibi dizeleri birer övünme olmakla birlikte, gerçeğe uygun düşmektedir.

Kişiliğinin gelişmesinde, kendinden önce yetişen şairlerden Ahmet Paşa (ölm. 1496), Necati (ölm. 1508), Mesihî (ölm. 1512), Zatî (ölm. 1546), Hayalî (ölm. 1556), vb. ile Fars şairlerinden Selmân (ölm. 1376), Hâfız (ölm. 1389) vb. nin etkisi görülür. Fakat o, bu etkileri kendi kişiliğiyle birleştirerek özel bir üslûp yaratabilmiş ve:

Bu bezmin şimdi biz de Câmi-i devrânıyız cânâ[9]

Eyledi nazm-ı bülendin hâsılı Selmân'ı pest[10]

vb. gibi dizelerden açıkça anlaşıldığı üzere, kendini büyük Fars şairleriyle eşit görmeye başlamıştır. Ge-

10 Kısacası, yüksek nazmın Selmân'ı alçalttı.

5 Nazmımın kadehi cihanı Baki'nin şiiri gibi dolaşır.

6 Baki'nin şiiri yedi iklime gittikçe...

7 Bu devirde söz ülkesinin padişahı benim.

8 Nazım tahtına ben bugün padişahçasına geçtim.

9 Ey sevgili! Şimdi biz de bu meclisin (yani: bu devrin) Câmî'siyiz.

rek çağdaşları, gerek kendinden sonra yetişenler üzerinde etkisi çok büyük olmuş, Divan edebiyatında o zamana kadar sürüp giden yalnız Fars şairlerini taklit etme geleneği ancak Baki'den sonra kırılmış ve Baki, şiirleri örnek tutulan ilk büyük üstad sayılmıştır. Nef'î (ölm. 1636)'nin:

Haşre dek âb-ı hayât-ı suhan-ı Bâkî'dir
Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleyman Hânî[11]

ve Nedim (ölm. 1730)'in:

Nef'i vâdî-i kasâidde suhan-perdâzdır
Olamaz ammâ gazelde Bâki vü Yahyâ gibi[12]

beyitleri, daha sonraki yüzyıllarda yetişen büyük şairlerin Baki ile ilgili görüşlerini bildirmesi ve o devirdeki genel inancı yansıtması bakımlarından önemlidir. Ahmet Paşa, Necati ve Hayalî'den Şeyhülislâm Yahya (1552-1643), Nailî (ölm. 1666) ve Nedim'e geçişte Baki'nin çok büyük payı vardır.

Şairin:

Bu devr içinde benim pâdşâh-ı mülk-i suhan
Bana sunuldu kaside bana verildi gazel[13]

beytine bakılarak, onun daha çok kaside ve gazel yolunda şiir yazdığı şimdiye kadar tekrarlanıp dur-

11 Süleyman Hanın adını mahşere kadar andırıp canlı tutan, Baki'nin sözünün âb-ı hayatıdır.

12 Nef'î kaside vâdisinde parlak sözlüdür, ama gazelde Baki ve Yahya gibi olamaz.

13 Bu devirde söz ülkesinin padişahı benim, kaside bana sunuldu, gazel bana verildi.

muşsa da, kasidelerinin sayısı zannedildiği kadar çok değildir ve bir çıkar sağlamak için zoraki yazıldıkları açıkça belli olanlar da bir yana bırakıldıkları zaman, gerçek bir sanat değeri taşıyan kasidelerin sayısı beş altıyı geçmez. Sayıca önemli olmayan kıta, musammat vb... biçimleriyle yazılmış şiirleri de çıkarılacak olursa, Baki'nin büyük divanını dolduran şiirleri hep gazel biçimiyle yazılmıştır. Onu doğrudan doğruya gazel şairi saymak daha yerinde olur. Zaten kendi düşüncesinin de bu yolda olduğu, şu parçalardan anlaşılmaktadır:

Bâki nola pervâz-ı bülend etse gazelde[14]

Meddâh olalı çeşm-i gazâlânına Bâki
Öğrendi gazel tarzını Rûm'un şuarâsı[15]

Reîs-i bahr-ı nazm oldun bugün âlemde ey Bâki
Gazel demek senin tab'-ı dür-efşânında kalmıştır[16]

Baki'nin dünya görüşü şu beyitte toplanmış gibidir:

Garaz yâr ile işrettir bu nüzhet-gâh-ı hurremden
Mey ü mahbûbdan gayrı nedir maksûd âlemden[17]

Hemen bütün şiirlerinde, dünyanın geçici olduğu, yarını düşünecek yerde, günü gün edip eldeki fırsatı kaçırmamak gerektiği, yiyip içip severek bu

14 Baki gazelde yüksek uçsa ne çıkar?

15 Baki onun gazal (ahu) gözlerinin övücüsü olduğundan beri, Anadolu şairleri gazel tarzını öğrendi.

16 Ey Baki! Bugün dünyada nazım denizinin başkanı oldun; gazel denen şey senin inci saçan tabiatında kalmıştır.

17 Bu sevinçli gezme yerinden (yani: dünyadan) maksat sevgili ile içmektir; bu dünyadan istenen şey, şarap ve sevgiliden başka nedir?

kısa ömürden elden geldiği kadar yararlanmak gerektiği düşüncesi üzerinde durmuştur. (bk. *Gazeller*, 20/1, 48/5, vb.; *Seçilmiş Parçalar*, 1, 3, 6). Ömrünün sonuna kadar kendini mevki hırsından kurtaramayan, dünya nimetlerinin her çeşidinden bol bol yararlanan şairin özel hayatıyla, şiirlerinde işlediği hayat görüşü arasında tam bir uygunluk vardır. Şiirlerinde pek ender olarak rastlanan, dünya saltanatına ve dünya malına değer vermemek gerektiği yolundaki düşünceler (bk. *Gazeller*, 56, 60), arasıra çeşni değiştirmek isteğinden ötürü, ya da bazı mevki ve zevklerin elde edilememesinden doğan hayal kırıklığı yüzünden söylenmiş geçici düşüncelerdir.

Tasavvuf ve din konularıyla hemen hiç ilgilenmemiş, hattâ her divanda bulunması âdet olan münâcât, tevhîd, naat gibi şiirlere tek bir örnek dahi yazmamış; aksine, zâhid, vâiz ve sofilere sık sık çatmaktan âdeta derin bir zevk duymuştur (bk. *Gazeller*, 2/3, 3/4, 25/3-4, 41/3, 46/3, 49/3, 56/1, 59/3 vb. *Seçilmiş Parçalar*, 9). Onun din-dışı şiirlerinde arasıra rastlanan tasavvufu okşar yolundaki beyitleri, ya süs olsun diye, ya da aşırı görülebilecek lâubali ve rintçe duyguları üstü örtülü olarak anlatabilmek için yazılmış gibidir.

Bilgece şiirlerinin sayısı pek azdır; bunları da, hayatının son devirlerinde yazdığı sanılıyor. Baki'nin şiirlerinin ağırlık noktasını meydana getiren rint ve neşeli hayat anlayışı XVII. ve XVIII. yüzyıllarda gittikçe gelişmiş, sonunda Nedim'in şiirlerinde en yüksek anlatımını bulmuştur. İki şair arasında yalnız ruh bakımından değil, söyleyiş bakımından da bazı yakınlıklar bulma olanağı vardır:

Âh kim sevdim yine bir dilber-i ra'nâcığı
Şimdiden bin var yanında âşık-ı şeydâcığı
(bk. *Gazeller*, 15)

beytiyle başlayan gazeli bu bakımdan Nedim'in şiirleriyle karşılaştırmak yerinde olur.

Baki lirik bir şair olmakla birlikte, şiirlerinde derinlik ve içtenlikten çok biçim olgunluğuna, edebî sanatlara ve sözcük oyunlarına önem vermiştir. Birtakım oyuncaklı mazmunlar bulmak, zekâ oyunları göstermek, sözcükleri birkaç anlamda kullanmak, birbiriyle ilgili sözleri bir araya toplamak bakımlarından Divan edebiyatının en usta sanatçısıdır. Onun şiirlerini okurken her zaman tetikte bulunmak, sözcüklerin birbirleriyle olan anlam ve biçim benzerlikleri arasındaki ilişkileri gözden kaçırmamak gerektir. Meselâ:

Geceler kâkülü sevdâsı ile dildârın
Hadd ü pâyânı mı var dûr ü dırâz efkârın
(bk. *Gazeller*, 34)

beytinde *sevdâ* sözcüğü aynı zamanda «kara» anlamına geldiği için, *geceler* sözüyle aralarında bir ilişki kurulmuş; *efkâr* [üşünceler] hakkında *dûr ü dırâz* [uzun uzadıya] ve *hadd ü pâyân* [sınır ve son] sözleriyle de *saçın* [kâkülün] uzunluğu arasındaki ilişki gözetilmiştir.

Dil-i mecnûnu gör, divâne geldi

dizesinde *divâne* [divana] *geldi* sözü, hem «huzura geldi», hem de «deli olarak geldi» anlamlarına kullanılmıştır.

Sâkî elinde bülbüleyi bülbül eylesen
(bk. *Gazeller*, 33)

dizesinde *bülbül* ile *bülbüle* [emzikli kab] arasındaki ses benzerliğinden yararlanılmıştır, vb...

Şair, beğendiği bazı buluşları başka başka söyleyişlerle, çeşitli şiirlerde birkaç kez tekrarlamıştır:

İhtiyârı yok kapıdan âh ü efgaan etmeğe
Pâdşâhım Bâki'yi ma'zûr tut ol bâbda[18]

Kapında nâle kılmamağa ihtiyâr yok
Vallahi bî-günâhım efendi bu bâbda[19]

ya da:

«Bâkî yine mey içmeğe and içti» demişler
Dîvâne midir bâde dururken içe andı[20]

Bâki'yi «mey-i hâba yemîn etti»
Gül gibi ele sâgar alıp içmez ol andı[21]

ya da:

Bâr-ı belâ-yı aşka heves kılma Bâkıyâ
Zîrâ tahammül etmeyesin ihtimâldir[22]

Bâr-ı gam-ı mahabbeti yüklenme ey gönül
Âhir tahammül etmeyesin ihtimâldir[23]

18 Padişahım! Senin kapında ah edip inlememek Baki'nin elinde değildir, o hususta (ya da: o kapıda) onu mazur tut.

19 Kapında inlememek elde değil; efendi, bu hususta (ya da: bu kapıda) vallahi günahsızım.

20 «Baki yine şarap içmeye and içti» demişler, şarap dururken and içecek kadar deli midir?

21 Baki'yi «saf şaraba yemin etti» demişler, o, ele gül gibi kadeh alıp and içmez.

22 Ey Baki! aşk belâsının yüküne heveslenme, çünkü dayanamaman ihtimali vardır.

23 Ey gönül! sevginin gam yükünü yüklenme, sonunda dayanamaman ihtimali vardır.

Baki, sözcükleri anlam, biçim ve ses bakımlarından inceden inceye tartan bir sanatçı olmasına rağmen, mazmunlara ve sözcük oyunlarına aşırı düşkünlüğü yüzünden, arasıra soğuk ve bayağı buluşlara sapmaktan da kendini alamamıştır:

Melâmet mülküdür dil ana lengerdir iki kaşım[24]

İzârında şehâ hâl-i siyâhın
Şeker üstünde konmuş bir megestir[25]

Yoksa âşıklara şirin lebi hâzır helvâ[26]

Gazellerinde lebi vasfın eyle ey Bâki
Şekerle olsa bilirsin olur hoş-âb lezîz[27]

Ruhlerin teşbih edersem nola cennet bâğına
Eksik olmaz tâze şeftalisi anın yaz ü kış[28]

Turuncu gabgabına el suna deyü rakîb ey mâh
Günün ey-vâ ile geçti vü benzim oldu leymûni[29]

parçaları, okuyucuyu bu konuda yeterince aydınlatır.

24 Gönül melâmet (kınanma) gemisidir, iki kaşım ona çapa (gemi demiri) dır.

25 Ey Şah! yanağındaki kara benin, şeker üstüne konmuş bir sinektir.

26 Tatlı dudağı, âşıklara hazır helvadır.

27 Ey Baki! gazellerinde onun dudağının vasfını anlat; hoşaf şekerle yapılırsa tatlı olur, bilirsin.

28 Yanaklarını cennet bahçesine benzetirsem ne çıkar? Onun yaz ve kış taze şeftalisi eksik olmaz.

29 Ey ay (yani: ay yüzlü sevgili), turunç gibi çene topağına rakip el uzatır, diye, günüm ay ve vah diye feryat etmekle (ya da: ayva gibi sararak) geçti ve benzim limon gibi oldu.

Yukarda işaret edildiği üzere, biçime çok önem veren Baki, nazım tekniğini kendinden önce yetişen şairlerle kıyas edilemeyecek kadar işlemiş; şiirlerini, o zamana kadar hoş görülen imâle, zihaf, şivesizlik vb. gibi nazım kusurlarından gücü yettiğince kurtarmaya çalışarak, Türkçe sözcüklerin doğal söylenişlerinin ölçek zoruyla bozulmamasına çaba göstermiş; nazım diline yeni bir akıcılık, âhenk ve söyleyiş kazandırmıştır. Şiirlerinin bu özelliğini:

Nola meyl etseler eş'ârına erbâb-ı safâ
Bâkıyâ şi'r değildir bu bir akar sudur[30]

beytiyle anlatan şair, İstanbul şivesini ilk kez edebiyata sokmuş, halk ağzında yaşayan «göz kulak oldu», «ömür törpüsü», «elim ermez, gücüm yetmez», «gözün üstünde kaşın var demedi», «aklını başına cem eylesin [toplasın]», vb... gibi deyim ve söyleyişleri yer yer kullanmıştır. Onun açtığı bu çığır, XVII. yüzyılda Şeyhüislâm Yahya, Nailî vb. tarafından da işlenmiş, XVIII. yüzyılda genel bir akım halini alarak Nedim'de en büyük temsilcisini bulmuştur.

Baki, bir yandan İstanbul şivesinin şiire girmesine öncülük ederken, bir yandan da *sunuban* [sunarak]; *gelicek, olmayıcak* [gelince, olmayınca]; *söylen, vermen, okun* [söyleyin, vermeyin, okuyun]; *bilirin, isterin* [bilirim, isterim]; *içmezin, vermezin, bilmezin* [içmem, vermem, bilmem]; *bilmezem* [bilmem]; *eylemeziz, dayanmazız, baş eğmeziz* [eylemeyiz, dayanmayız, baş eğmeyiz]; *kendiyi* [kendini]; *yıllardürür* [yıllardır] vb... gibi eski söyleyişleri ve İstanbul konuşma dilinde yaşamayan, *öykünmek* [taklit etmek], *börk* [külâh, başlık], *yay* [yaz],

30 Ey Baki! şiirlerine safâ erbabı meyletseler ne çıkar? Bu şiir değildir, bir akar sudur.

ucundan [için, sebebiyle, sebeple, yüzünden] *hergiz* [asla, hiçbir zaman] vb. gibi eskimiş Türkçe sözcükleri de kullanmıştır.

Şiirlerinde yabancı sözcük ve dil kurallarına çok yer vermiş, özellikle kasidelerinde ve Kanunî için yazdığı ünlü mersiyesinde dili yer yer çok ağırlaşmıştır. Mersiyesinin şu ilk beyti:

Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-i nâm ü neng
Tâ key hevâ-yi meşgale-i dehr-i bîdireng
(Bk. *Terkibi Bend*)

bu yoldaki parçalarının en tanınmışlarındandır. Fars şairi Hâfız'ın bir kasidesindeki şu beyitlerle:

Sultan-nişân-ı arsa-i ıklîm-i saltanat
Bâlâ nişîn-i mesned-i eyvân-ı Lâmekân
Hurşid-i mülk-perver ü sultân-ı dâd-ger
Dârâ-yı dâd-güster ü Kisrî-i Key-nişân[31]

Baki'nin Kanunî Sultan Süleyman hakkında yazdığı bir kasideden aldığımız ve yukardaki parçayı âdeta sözcük sözcük izleyen şu beyitleri:

Bâlâ-nişîn-i mesned-i şâhân-ı tâcdâr
Vâlâ-nişân-ı ma'reke-i arsa-i Keyân
Cemşîd-i ayş ü işret ü Dârâ-yı dâr ü gîr
Kisrâ-yı adl ü re'fet ü İskender-i zamân[32]

31 Saltanat ülkesi arsasının sultanıdır, Lâmekân sofrasının baş köşesinde oturmaktadır; ülkeyi besleyip yetiştiren güneş, adalet sahibi sultan, adalet yayıcı (= dağıtıcı) Dârâ ve Key nişanelerine sahip Kisrâ'dır.

32 Taçlı padişahların baş köşesinde oturmaktadır, Key'lerin arsasındaki savaş meydanının yüksek nişanelerine sahiptir; yiyip içmenin Cemşid'i, savaşın Dârâ'sı, adalet ve acımanın Kisrâ'sı, zamanın İskender'idir.

karşılaştırdığımız zaman, bunlardan hangisinin Farsça, hangisinin Türkçe olduğunu ayırt etmek olanağı yoktur.

Bütün kaynaklarda kendisinden saygı ile sözedilen, her zaman «Sultan-üş-uarâ» diye anılan, gerek kendi devrinde, gerek daha sonraki devirlerde pek çok izleyici ve taklitçileri yetişen Baki, Türk Divan edebiyatının Alişîr Nevâî, Fuzuli, Nef'î, Nedim gibi başlıca büyük şairlerinden biri sayılmaktadır.

ESERLERİ

1. *Divan:* Baki, ilk önce Kanuni'nin isteğiyle bir divan düzenlemiştir. Fakat sonradan daha pek çok şiir yazdığı için, bu nüsha eksiktir. İstanbul ve Avrupa kitaplıklarında ve özel ellerde, başka başka tarihlerde yazılmış, birbirinden çok farklı birçok yazma Baki divanı bulunuşu, şairin kendi zamanında ve daha sonraki devirlerde çok okunan bir sanatçı olduğunu gösterir. Baki divanı ayrı ayrı üç defa basılmıştır:

a) *Divan-ı Baki* (İstanbul 1276/1859): Taşbasması olarak yayınlanmıştır. İçinde 590 parça şiir vardır. Çok yanlışlı, kötü bir baskıdır.

b) *Baki's Diwan, Ghazelijjat* (Leiden 1908): Rudolf Dvork tarafından Leiden, Leipzig, Viyana ve Münih'teki yazma nüshalara göre hazırlanan bu nüsha, harekeli harflerle basılmıştır. İçinde 617 parça şiir vardır. Türkçe sözcükler, çoklukla yanlış okunmuştur.

c) *Baki Divanı* (İstanbul 1935): Sadettin Nüzhet Ergun tarafından yeni Türk harfleriyle bastırılmıştır. İçinde 659 parça şiir vardır.

2. *Maâlim-ül-yakîn fî sîreti seyyid-il-mürselîn:* Şihabüddin Ahmed b. Muhammed Kastalânî'nin *El-Mevâhib-ül-ledüniyye* adlı siyer kitabının bazı değiştirmeler, bazı eklemeler ve çıkarmalarla çevirisidir. 2 cilt olarak İstanbul'da iki kez basılmıştır.

3. *Fazâil-ül-cihâd:* Ahmet b. İbrahim'in *Meşâri-ül-eşvâk ilâ meşâri-il-uşşâk* adlı Arapça eserinin çevirisidir (Tamamlandığı tarih 1567). Baki'nin el yazısıyla yazılmış olan nüsha, İstanbul'da Millet Kitaplığı Müzesi'ndedir.

4. *Fazâil-i Mekke:* Kutbüddin Muhammed b. Ahmed Mekkî'nin Mekke tarihi ile ilgili Arapça eserinin çevirisidir (Tamamlandığı tarih 1579). İstanbul ve Avrupa kitaplıklarında çeşitli yazma nüshaları vardır. Köprülü Kitaplığındaki nüsha (No. 206) eldekilerin en iyisidir.

5. *Hadîs-i Erbâîn tercümesi:* Atâî'nin *Şakaaik Zeyli*'nde, Baki'nin Eyüp müderrisliğinde bulunduğu sırada (1571 - 1573) Ebâ Eyyûb-i Ensârî'den derlenen hadîsleri toplayıp çevirdiği ve bu çevirinin Eyüp türbesinde bulunduğu kayıtlı ise de, eser henüz bulunamamıştır.

ŞİİRLER

KASİDE

BAHÂRİYYE

(Bu kaside, vezîr-i a'zam Ali Paşa için yazılmıştır. Aşağıdaki parça, «nesîb» ve «girizgâh» bölümleridir. Şiirin bütünü 55 beyittir.)

1 Rûh-bahş oldu Mesîhâ-sıfat enfas-ı bahâr
Açtılar dîdelerin hâb-ı ademden ezhâr

2 Tâze can buldu cihân erdi nebâtâta hayât
Ellerinde harekât eyleseler serv ü çenâr

3 Döşedi yine çemen nat'-ı zümürrüd-fâmın
Sîm-i ham olmuş iken ferş-i harîm-i gülzâr

4 Yine ferrâş-ı sabâ sahn-ı rıbât-ı çemene
Geldi bir kaafile kondurdu yükü cümle bahâr

5 Leşker-i ebr çemen mülküne akın saldı
Durma yağmada yine nîte ki bâgî Tâtâr

6 Farkına bir niçe per takınır altın telli
Hayl-i ezhâra meğer zenbak oluptur serdâr

7 Dikti leşker-geh-i ezhâra sanevber tûgun
Haymeler kurdu yine sahn-i çemende eşcâr

8 Döşedi mihr-i felek yolları dîbâlar ile
Etti teşrîf çemen mülkünü sultân-ı bahâr

(...)

9 Çemen etfâlinin uyhuların uçurdu yine
Subh-dem gulgule-i fâhte gülbang-i hezâr

1 Baharın nefesleri İsa gibi ruh verdiği için,
çiçekler yokluk uykusundan gözlerini açtılar.

2 Cihan yeniden canlandı, bitkilere hayat geldi;
selvi ve çınar hareket etmek isteseler ellerindedir (çınar yapraklarının ele benzemesine de işaret edilmiştir).

3 Gül bahçesinin içi ham gümüşle (yani: karla) döşenmişken,
çimen yine zümrüt renkli döşeğini döşedi.

4 Döşemeciye benzeyen tanyeli, gelip çimen konağının ortasına bütün yükü bahar olan bir kafile kondurdu.

5 Bulut askeri çimen memleketine akın etti,
âsi Tatar (= Moğol) gibi durmadan yağma etmekte.

6 Zambak galiba çiçeklerin alayına başbuğ olmuş,
başına altın telli bir nice tüy taktı.

7 Çamfıstığı ağacı, çiçeklerin ordugâhına tuğunu dikti,
ağaçlar çimenliğin ortasına çadırlar kurdu.

8 Göğün güneşi yolları ipek kumaşlarla döşedi,
bahar sultan çimen memleketini şereflendirdi.

9 Sabahleyin kumrunun çığrışması, bülbülün yüksek sesi yine çimen çocuklarının uykularını uçurdu.

10 Dâye-i ebr yine goncaların şebnemden
Başına akçe dizer nite ki etfâl-i sigaar

11 Mevsim-i rezm değildir dem-i bezm erdi deyü
Sûsenin hancerini tuttu serâpâ jengâr

12 Semenin sîne-i sîmînin açıp bâd-ı seher
Çözdü gülşende gülün tüğmelerin nâhun-i hâr

13 Pîrehen berk-i semen gûy-i girîban şebnem
Gülsitan oldu bugün bir sanem-i lâle-izâr

14 Zîb ü fer vermek için rûy-i arûs-i çemene
Yâsemen şâne sabâ mâşıta âb âyinedâr

15 Berk-i ezhârı hevâ şöyle çıkardı feleğe
Pür kevâkib görünür günbed-i çerh-i devvâr

(...)

16 Dehen-i gonca-i ter dürlü letâif söyler
Gülüp açılsa aceb mi gül-i rengin-ruhsâr

(...)

17 Câm-ı mey katreleri sübha-i mercân olsun
Geliniz zerk u riyâdan edelim istiğfâr

(...)

18 Dâmenin dürr ü cevâhirle pür etti gül-i ter
Ki ede hâk-i der-i hazret-i Pâşâ'ya nisâr

(...)

10 Bulut dadı, küçük çocuklara yapıldığı gibi, koncaların başına çiğ tanesinden akça dizer.

11 Savaş vakti değildir, eğlenti meclisi zamanı gelmiştir diye susam çiçeğinin hançerini baştan aşağı pas tuttu.

12 Tanyeli yaseminin gümüş göğsünü açtı,
dikenin tırnağı gül bahçesinde gülün düğmelerini çözdü.

13 Gül bahçesi bugün lâle yanaklı bir güzel oldu,
yasemin yaprağı onun gömleği, çiğ tanesi de yakasının düğmesidir.

14 Çemen gelininin yüzünü süslemek için
yasemin tarak, tanyeli gelin süsleyici kadın, su da ayna tutucu olmuştur.

15 Hava (= rüzgâr) çiçek yapraklarını göğe öyle çıkardı ki, dönen gökkubbe yıldızlarla dolu görünür.

16 Taze koncanın ağzı türlü lâtifeler söyler,
yanağı renkli (yani: kırmızı yanaklı) gülün gülüp açılmasına şaşılır mı?

17 Şarap kadehinin damlaları mercan tespih olsun,
geliniz sofuluk gösterişinden ve riyâdan ötürü Tanrıdan af dileyelim.

18 Taze gül, Paşa hazretlerinin kapısının toprağına saçmak için, eteğini inci ve kıymetli taşlarla doldurdu.

TERKİB-İ BEND

MERSİYE

(Bu mersiye, Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine yazılmıştır. Bütünü 7 benddir.)

I. Bend

1 Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm ü neng
Tâ key hevâ-yi meşgale-i dehr-i bî-direng

2 An ol günü ki âhir olup nev-bahâr-ı ömr
Berk-i hazâna dönse gerek rûy-i lâle-renk

3 Âhir mekânın olsa gerek cür'a gibi hâk
Devrân elinden erse gerek câm-ı ayşa seng

4 İnsan odur ki âyine veş kalbi sâf ola
Sînende neyler âdem isen kîne-i peleng

5 İbret gözünde niceye dek gaflet uyhusu
Yetmez mi sana vâkıa-i şâh-ı şîr-ceng

6 Ol şeh-süvâr-ı mülk-i saâdet ki rahşına
Cevlân deminde arsa-i âlem gelirdi teng

7 Baş eğdi âb-ı tîğine küffâr-ı Engerûs
Şemşîri gevherini pesend eyledi Freng

8 Yüz yire koydu lûtf ile gül-berk-i ter gibi
Sandûka saldı hâzin-i devran güher gibi

AĞIT

1. Bend

1 *Ey şöhret ve şan bağının tuzağına ayağı bağlanmış olan!*
Kararsız dünyanın işleriyle uğraşma isteği ne zamana kadar sürecek?

2 *Ömrün ilkbaharının sona erip lâle renkli yüzün sonbahar yaprağına döneceği o günü an.*

3 *Kadehte kalan son yudum gibi, senin de son yerin toprak olacak;*
hayat (ya da: zevk ve safâ) kadehine zamanın elinden taş erişecektir.

4 *İnsan olanın kalbi ayna gibi sâf olmalıdır,*
adamsan göğsünde kaplan kini ne arar?

5 *İbret gözünde gaflet uykusu ne zamana kadar sürecek?*
Cenk aslanı padişahın başına gelen hal sana yetmez mi?

6 *O mutluluk ülkesinin usta binicisinin atına,*
dolaşma zamanında dünya arsası dar gelirdi.

7 *Macar kâfirleri, onun kılıcının suyuna baş eğdi,*
Frenk onun kılıcının cevherini beğendi.

8 *Yüzünü, taze gül yaprağı gibi, lûtf edip yere kovdu;*
zaman haznedarı onu bir cevher gibi sandığa (ya da: sanduka'ya) koydu.

V. Bend

1 Gün doğdu şâh-ı âlem uyanmaz mı hâbdan
Kılmaz mı cilve hayme-i gerdun-cenâbdan

2 Yollarda kaldı gözlerimiz gelmedi haber
Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet-meâbdan

3 Reng-i izârı gitti yatar kendi huşk-leb
Şol gül gibi ki ayrı düşüptür gül-âbdan

4 Gâhî hicâb-ı ebre girer Husrevâ felek
Yâd eyledikçe lûtfunu terler hicâbdan

5 Tıfl-ı sirişki yerlere girsin duâm odur
Her kim gamından ağlamaya şeyh ü şâbdan

6 Yansın yakılsın âteş-i hecrinle âftâb
Derdinle kara çullara girsin sehâbdan

7 Yâd eylesin hünerlerini kanlar ağlasın
Tîgin boyunca kareye batsın kırâbdan

8 Derd ü gamınla çâk-i girîbân edip kalem
Pîrâhenini pârelesin gussadan alem

V. Bend

1 Güneş doğdu, cihan padişahı uykudan uyanmaz mı?
Avlusu gökyüzü (gökyüzü kadar geniş) olan çadırından yüzünü göstermez mi?

2 Gözlerimiz yollarda kaldı, padişahın kapısının (önündeki) avlunun toprağından bir haber gelmedi.

3 Yanağının rengi gitti, kendisi gül suyundan ayrı düşmüş gül gibi, dudakları kurumuş olarak yatmaktadır.

4 Ey Husrev (yani: Padişah)! gök arasıra bulut perdesine girer,
senin lûtfunu andıkça utançtan terler (yani: yağmur yağar).

5 Duam şudur: Genç olsun, ihtiyar olsun, senin gamınla her kim ağlamazsa, onun gözyaşı çocuğu yerlere girsin (yani: çocuğunu gömer gibi, gözyaşını yere gömsün).

6 Güneş, senin ayrılığının ateşiyle yansın yakılsın;
senin derdinle, buluttan kara çullara girsin.

7 Kılıcın, senin hünerlerini anıp kanlar ağlasın, kınına girerek boyunca karaya batsın.

8 Kalem senin dert ve gamınla yakasını yırtsın;
bayrak, kederinden, gömleğini (yani: kılıfını) parçalasın.

VI. Bend

1 Tîgin açardı düşmene zahm-i zebanları
Bahs etmez oldu kimse kesildi lisanları

2 Gördü nihâl-i serv-i serefrâz-ı nîzeni
Ser-keşlik adın anmadı bir dahi banları

3 Her kande bassa pây-ı semendin nisâr için
Hanlar yolunda cümle revân etti canları

3 Deşt-i fenâda mürg-i hevâ durmayıp döner
Tîgin Hudâ yolunda sebîl etti kanları

5 Şemşîr gibi rûy-i zemîne taraf taraf
Saldın demir kuşaklı cihan pehlevanları

6 Aldın hezâr bütkedeyi mescid eyledin
Nâkuus yerlerinde okuttun ezanları

7 Âhir çalındı kûs-ı rahîl ettin irtihâl
Evvel konağın oldu cinan bûstanları

8 Minnet Hudâ'ya iki cihanda kılıp saıd
Nâm-ı şerîfin eyledi hem gaazi hem şehîd

VI. Bend

1 *Kılıcın düşmana dil yaraları açardı,*
kimse bahsetme zoldu (yani: konuşmaz oldu), dilleri kesildi.

2 *Macar beyleri senin selvi fidanı gibi baş kaldıran (yani: yükselen) mızrağını gördü, bir daha âsiliğin adını anmadı.*

3 *Senin atının ayağı her nereye bassa, bütün hanlar, saçmak için, canlarını senin yolunda akıttılar.*

4 *Ölüm çölünde (yani: ölümlü dünyada) arzu kuşu durmayıp döner,*
senin kılıcın ise kanları Tanrı yolunda akıttı.

5 *Yeryüzüne, taraf taraf, kılıç gibi,*
demir kuşaklı cihan pehlivanları saldın.

6 *Binlerce kiliseyi alıp mescit yaptın,*
çan yerlerinde ezanlar okuttun.

7 *Sonunda, göç davulu (yani: ölüm davulu) çalındı, göçtün (yani: öldün);*
ilk konağın cennet bahçeleri oldu.

8 *Tanrıya şükür, seni iki dünyada da mutlu edip*
şerefli adını hem gazi, hem şehit yaptı.

GAZELLER

1

1 Nedir bu handeler bu işveler bu nâz ü istiğnâ
Nedir bu cilveler bu şîveler bu kaamet-i bâlâ

2 Nedir bu ârız u hat yâ nedir bu çeşm ü ebrûlar
Nedir bu hâl-i anber yâ nedir bu habbet-üs-sevda

3 Nedir bu pîç pîç ü çîn çîn ü ham-be-ham kâkül
Nedir bu turralar bu halka halka zülf-i müşg-âsâ

4 Miyânın rişte-i can mı gümüş âyîne mi sînen
Binâgûşunla mengûşun gül ile jâledir gûyâ

5 Vefâ ummaz cefâdan yüz çevirmez Bâki âşıktır
Niyâz etmek ana cânâ yaraşır sana istiğnâ

1

1 Bu gülmeler, bu işveler, bu naz ve istemezlik nedir?
Bu cilveler, bu tavırlar, bu yüksek boy nedir?

2 Bu yanak ve sakal nedir? Ya bu göz ve kaşlar nedir?
Bu amber gibi ben nedir, ya bu çörekotu (sözlük anlamı: siyah tane [ya da: sevda tanesi]) nedir?

3 Bu kıvrım kıvrım, büklüm büklüm, kıvır kıvır kâkül nedir?
Bu alındaki saçlar, bu misk gibi halka halka saçlar nedir?

4 Belin can ipliği mi? göğsün gümüş ayna mı?
Kulağının memesiyle küpen sanki gül ile çiğ tanesidir.

5 Baki âşıktır, vefa ummaz, cefadan yüz çevirmez;
Ey sevgili! ona yalvarmak, sana da istemezlik yaraşır.

2

1 Yoktur sebât çünki cihân-ı harâbda
Birdir hezâr sâl ile yek dem hisâbda

2 Devr-i gül erdi, tâze cevandır cihân yine
Sa'y eyle ayş ü işrete ahd-i şebâbda

3 İnkâr etme sôfi şerâbın menâfiin
Üstâd-ı hikmet öyle buyurmuş kitâbda

(...)

4 Kapında nâle kılmamağa ihtiyâr yok
Vallâhi bî-günahım efendi bu bâbda

5 Bâkî şafakta mihr-i münevver sanır gören
Aks-i izâr-ı sâkiyi câm-ı şerâbda

2

1 *Madem ki harap cihanda sebat yoktur;*
hesapta bin yıl ile bir an birdir.

2 *Gül devri geldi, cihan yine taze bir delikanlıdır;*
gençlik çağında yiyip içmeğe çalış.

3 *Sofi! şarabın faydalarını inkâr etme;*
hikmetli söz söyleyenlerin üstadı kitapta öyle buyurmuş.

4 *Kapında inlememek elde değil;*
efendi, bu hususta (ya da: bu kapıda) vallahi günahsızım.

5 *Baki! şarap kadehinde sakînin yanağının aksini gören*
kimse, onu şafakta ışıklı güneş sanır.

3

1 Sabr eyle dilâ derdini cânâna duyurma
Cân içre nihân eyle velî câna duyurma

2 Zinhâr sakın mey yerine kanın içerler
Keyfiyyetin ol gözleri mestâna duyurma

3 Esrârını keşf eyleme tahsîl-i mizâc et
Nûş eyle mey-i nâbı hakîmâna duyurma

4 Sôfî gelicek açma sakın aşk hadîsin
Dânâ-dil isen sırrını nâdâna duyurma

5 Yâ'kuub sıfat Bâkî'yi ol Yûsuf-i sânî
Hûn içre komaz kıssa-i ihvâna duyurma

3

1 *Ey gönül! sabret, derdini sevgiliye duyurma;*
onu canının içinde sakla, lâkin canına duyurma.

2 *Sakın halini (ya da: sarhoşluğunu) o gözleri sarhoşa (yani: o süzgün gözlü güzele) duyurma, sonra şarap yerine senin kanını içerler.*

3 *Esrarını açma, mizacını öğren;*
sâf şarabı iç, bilgelere duyurma.

4 *Sofi gelince sakın aşk sözünü açma,*
bilgin gönüllü isen sırrını bilgisize duyurma.

5 *O ikinci Yusuf, Baki'yi Yakup gibi*
kan içinde bırakmaz, kardeşler kıssaını ona duyurma.

5

1 Çıktı metâ'-ı hüsn ü melâhat behâlara
Hep nâz ü şîvedir satılın mübtelâlara

2 Giydin boyunca nâz ü letâfet libâsını
Öptür doyunca dâmenini bî-nevâlara

3 Âşık odur ki istemeye bûse vü kenâr
Aşk olsun öyle kaani' olan merhabâlara

4 Dilber odur ki mâlik-i bahr-ı kemâl olup
Şi'r okuya sefîne suna âşnâlara

5 Güftâr-ı yâr vasfını Bâkî gibi bu gün
Kaadir mi var zamânede hüsn-i edâlara

5

1 *Güzellik malı pahalandı.*
düşkünlere (yani: âşıklara) satılan hep naz ve edadır.

2 *Boyunca naz ve güzellik elbisesi giydin,*
eteğini nasipsiz olanlara doyunca öptür.

3 *Öpme ve kucaklama istemeyen kimse gerçek âşıktır;*
öyle sadece merhabalara razı olana aşkolsun.

4 *«Güzel» dediğin, olgunluk denizine malik olup,*
tanıdıklara şiir okumalı, kadeh sunmalı.

5 *Sevgilisinin sözünün vasfını bugün Baki gibi*
güzel anlatabilecek kimse bu devirde var mı?

5

1 Çıktı metâ'-ı hüsn ü melâhat behâlara
Hep nâz ü şîvedir satılın mübtelâlara

2 Giydin boyunca nâz ü letâfet libâsını
Öptür doyunca dâmenini bî-nevâlara

3 Âşık odur ki istemeye bûse vü kenâr
Aşk olsun öyle kaani' olan merhabâlara

4 Dilber odur ki mâlik-i bahr-ı kemâl olup
Şi'r okuya sefîne suna âşnâlara

5 Güftâr-ı yâr vasfını Bâkî gibi bu gün
Kaadir mi var zamânede hüsn-i edâlara

5

1 Güzellik malı pahalandı.
düşkünlere (yani: âşıklara) satılan hep naz ve edadır.

2 Boyunca naz ve güzellik elbisesi giydin,
eteğini nasipsiz olanlara doyunca öptür.

3 Öpme ve kucaklama istemeyen kimse gerçek âşıktır;
öyle sadece merhabalara razı olana aşkolsun.

4 «Güzel» dediğin, olgunluk denizine malik olup,
tanıdıklara şiir okumalı, kadeh sunmalı.

5 Sevgilisinin sözünün vasfını bugün Baki gibi
güzel anlatabilecek kimse bu devirde var mı?

6

1 Sîneye çekmeğe bir serv-i dil-ârâm olsa
Serkeş olmasa igen âşıkına râm olsa

2 Biz dahi kaailiz insâfa dilâ bûs ü kenâr
Her gün olmazsa hele bâri her ahşam olsa

3 Mevsim-i gülde nolur medrese vü mescidden
Leb-i cûy ü leb-i cânân ü leb-i câm olsa

4 Künc-i meyhâne ile gûşe-i gülşen birdir
Sâki-i lâle-izâr ü mey-i gül-fâm olsa

5 Terk ederdi mey ü mahbûb hevâsın Bâkî
Canda sabr u dil-i âvârede ârâm olsa

6

1 Göğse çekmek için gönül eğlendirici bir selvi (yani: selvi boylu güzel) olsa,
çok dikbaşlı olmasa, âşığına boyun eğse.

2 Ey gönül! biz de adalete razıyız; öpme ve kucaklama her gün olmazsa, bari her akşam olsa.

3 Gül mevsiminde medrese ve mescit olur mu?
Irmak kenarı, sevgilinin dudağı ve kadehin kenarı olsa.

4 Lâle yanaklı sâki ile gül renkli şarap olsa,
meyhane köşesi ile gül bahçesi köşesi birdir.

5 Canda sabır, âvâre gönülde durup dinlenme olsa,
Baki şaraba ve sevgiliye karşı duyduğu arzuyu çoktan bırakırdı.

7

1 Eylesin lâ'lini derman dil-i bîmâra meded
Dôstlar işte ben öldüm bana bir çare meded

2 Güher-i câmı yitirdik bizi gam öldürüyor
Sâkıyâ gel buluver kande ise ara meded

(...)

3 Zahm-ı sînemden okun pârelerin hep alma
Dursun Allahı seversen hele bir pâre meded

4 Gece tenhâ eşiği hâkine yüzler süreyin
Sakının kimse haber vermesin agyâre meded

5 Mededin kalmadı feryâd ü figaan eylemeğe
Sana kimden ere ey Bâki-i bîçâre meded

7

1 *Hasta gönüle lâ'lini (yani: lâ'l gibi kırmızı dudağını) ilâç etsin, medet!*
Dostlar! işte ben öldüm, bana bir çare, medet!

2 *Kadehin cevherini kaybettik (yani: şarabımız kalmadı), bizi gam öldürüyor;*
ey sâki! gel, nerede ise arayıp buluver, medet!

3 *Göğsümün yarasından okunun parçalarını hep alma,*
Allahı seversen hele bir parçası dursun, medet!

4 *Geceleyin eşiğinin toprağına yalnızca yüzümü süreyim;*
sakının, rakiplere hiç kimse haber vermesin, medet!

5 *Ey biçare Baki! feryat ve figan eylemeye kuvvetin kalmadı;*
sana kimden medet erişecek?

8

1 Bana cevr ile cefâ eyleme ihsân eyle
Gayriye mihr ü vefâ eyleme ihsân eyle

2 Sunuben hân-ı visâlini rakîbe her dem
Gamzeni bana gıdâ eyleme ihsân eyle

3 Ellere lûtf u kerem eyleyicek sultânım
Cevr ile kahrı bana eyleme ihsân eyle

4 Ok gibi doğruyum atma beni yâbânlere
Kaametim hecr ile yâ eyleme ihsân eyle

5 Bâki-i haste-dili derd ile dermanda koyup
Gayrıyı derde devâ eyleme ihsân evle

8

1 Lûtfen de, bana cevir ve cefa eyleme;
başkasına sevgi ve vefa gösterme.

2 Rakibe her an visalinin sofrasını sunup da
bana yanbakışını gıda eyleme, lûtfet.

3 Sultanım, ellere lûtuf ve kerem eyleyip de
bana gelince cefa ve kahır eyleme, ihsan eyle.

4 Ok gibi doğruyum, beni çöllere atma,
boyumu ayrılıkla yay eyleme (yani: yay gibi bükme), lûtfet.

5 Gönlü yaralı Baki'yi dert ile âciz bırakıp,
başkasının derdine deva eyleme, lûtfet.

9

1 Gülşen istersen işte meyhâne
Gül-i handan gerekse peymâne

2 Tâlib-i şem'-i vasl olunca kişi
Oda yanmaktan ana pervâ ne

(...)

3 Hâk-i râh olduğum görüp ayağın
Yerlere basmaz oldu cânâne

(...)

4 Sûz-i aşkınla her şeb âh ederek
Korkarım yana oda kâşâne

5 Bâkıyâ tarz-ı şi'r böyle gerek
Hem zarîfâne hem levendâne

9

1 *Gül bahçesi istersen işte meyhane;*
gülen gül gerekse işte kadeh!

2 *Vuslât mumunu isteyen kişi*
ateşe yanmaktan korkar mı?

3 *Sevgili, yolunda toprak olduğumu görüp*
ayağını yerlere basmaz oldu.

4 *Her gece aşkınla yanıp ah ede ede,*
kâşane (yani: vücut) ateşe yanar diye korkuyorum.

5 *Ey Baki! şiir tarzı böyle hem zarifâne, hem de levendâne olmak gerek.*

10

1 Lebini âl ile öpmüş ola mı peymâne
İçeyin ölmez isem kanını kane kane

2 Nûş-i câm eyler ise meclis-i uşşâk içre
Lebin ol hâlet ile girmemek olmaz kane

3 Bezm-i meydir güzelim kan ola şâyed arada
Çekmesin gamzelerin hancerini mestâne

4 Râzını nâle ile âleme fâş etti gönül
Bizi rüsvâ-yi cihân eyledi bir dîvâne

5 Ayş ü işret demidir çekme gam-ı devrânı
Bâkiyâ gel beri sâgar çekelim rindâne

10

1 *Kadeh, hiyle ile dudağını öptü mü?*
Ölmezsem, onun kanını (yani: şarabı) kana kana içeyim.

2 *Dudağın, âşıkların meclisinde kadehi içerse (yani: kadehle şarap içerse),*
o hal ile kana girmemesi mümkün olmaz.

3 *Güzelim! bu, şarap meclisidir;*
şayet arada kan olursa, yan bakışların, sarhoşça hançerini çekmesin.

4 *Gönül, inleyerek sırrını âleme yaydı,*
bir deli bizi cihana rezil etti.

5 *Ey Bakil yiyip içip zevk etme demidir, zamanın gamını çekme;*
beri gel, rintçe kadeh çekelim.

11

1 Çıkar eflâke derûnum şereri döne döne
Dökülür hâke yaşım katreleri döne döne

(...)

2 Bister-i gamda gözüm geceler uyhu görmez
Ederin subha değin nâleleri döne döne

3 Zevrak âsâ gam-ı aşkınla yaşım girdâbı
Gark ediptir sanemâ çeşm-i teri döne döne

4 Îdgâhın göreyin inlesin ol dôlabı
K'eyle seyr ettirir ol sîm-beri döne döne

(...)

5 Dolaşaldan ruhi şem'ine dil-i ser-geşte
Yaktı pervâne sıfat bâl ü peri döne döne

6 Katre-i eşkine öyküdü deyü Bâkî'nin
Çerh-i hakkâk deliptir güheri döne döne

11

1 *İçimin kıvılcımı göklere döne döne çıkar,*
gözyaşının damlaları toprağa döne döne dökülür.

2 *Gam yatağında gözüm geceleri uyku görmez,*
sabaha kadar döne döne inlerim.

3 *Ey put (yani: ey güzel)! aşkının gamıyla akan gözyaşımın burgacı,*
yaşlı gözümü kayık gibi döne döne batırmaktadır.

4 *Bayram yerinin dolabı inlesin de görelim;*
dolap, o yasemin göğüslüyü döne döne seyrettirir.

5 *Şaşkın gönül onun yanağının mumu etrafında dolaşalıdan beri*
pervane gibi döne döne kanatlarını yaktı.

6 *Baki'nin gözyaşı damlasını taklit etti diye (= taklit ederek),*
hakkâk dünya, inciyi döne döne deldi.

12

1 Ten pây-mâl ü serde gam-ı aşk-ı yâr ise
Kaldım ayakta elde değil ihtiyâr ise

2 Mahbûb u mey mülâzemetinden kaçardı dil
Geldi yetişti bir yanadan nev-bahâr ise

3 Hâtır kenâra mâil iken bahr-i aşkta
Girdâba saldı fülk-i dili rûzgâr ise

4 Cevr ü cefâlar etmede hod baştan aştı çerh
Durmaz itâb ü nâz eder ol şîvekâr ise

5 Bâkî cihanda resm-i vefâdan nişâne yok
Yâr adın anma aklın eğer sana yâr ise

12

1 Vücut ayak altında, sevgilinin aşkının gamı ise baştadır; ihtiyarım elimde olmadığı için ayakta (yani: ayak altında) [ya da: kadehte] kaldım.

2 Gönül sevgilinin ve şarabın yanından kaçardı,
fakat bir yandan da ilkbahar geldi yetişti.

3 Gönül, aşk denizinde kıyıya varmak isterken (ya da: sevgiliyi kucaklamak dilerken) rüzgâr (ya da: zaman) gönül gemisini suların burgacına saldı.

4 Dünyanın cefası başımızdan aştı,
o cilveli güzel ise durmadan azarlıyor ve naz ediyor.

5 Bakil dünyada vefadan eser yok,
eğer aklın sana yâr ise, yârin adını anma.

13

1 Müje haylin dizer ol gamze-i fettan saf saf
Gûyyâ cenge girer nîze-güzâran saf saf

2 Seni seyr etmek için reh-güzer-i gülşende
İki cânibde durur serv-i hirâman saf saf

3 Leşker-i eşk-i firâvân ile ceng eylemeğe
Gönderir mevclerin lücce-i umman saf saf

4 Ehl-i dil derd ü gamın ni'metine müştağrak
Dizilirler keremin hânına mihman saf saf

5 Kadrini seng-i musallâda bilip ey Bâkî
Durup el bağlayalar karşına yâran saf saf

13

1 *O fettan yan bakış, kirpik askerini saf saf dizer;*
sanki mızraklılar (yani: mızraklı askerler) saf saf savaşa girer.

2 *Salınan selviler, seni seyretmek için, gül bahçesi yolunun iki yanında saf saf dururlar.*

3 *Bol gözyaşı askeriyle savaşmak için*
engin deniz, dalgalarını saf saf gönderir.

4 *Gönül sahipleri senin dert ve gam nimetine boğulmuştur;*
misafirler senin lûtfunun sofrasına saf saf dizilirler.

5 *Ey Baki! dostlar senin değerini sen musalla taşında iken bilecekler,*
karşında saf saf durup el bağlayacaklar.

14

1 Gülşende kûyun işideli serv oturmadı
Zencîrlerle bağladılar âb durmadı

2 Öykündü gerçi çeşmime çok çeşme lûlesi
Ammâ kulağın eller anın az burmadı

(...)

3 Bir dil mi var ki zülfüne dîvâne kılmayıp
Dâr-üş şifâ yi aşkta zencîre urmadı

4 Bâkî lebinden oldu bize hayf o zâlimin
Ammâ ne çâre neyleyelim kimse sormadı

14

1 Selvi onun köyünü işiteli gül bahçesinde oturmadı;
zincirlerle bağladılar, su durmadı.

2 Gerçi birçok çeşme lülesi gözümü taklit etti (yani: göz-yaşı döktü),
ama, eller (1. yabancılar; 2. insanların elleri) onun kulağını az burmadı.

3 Saçına deli olmayıp da aşk tımarhanesinde zincire vurulmayan bir gönül mü var?

4 Bakil o zalimin dudağından bize yazık oldu,
fakat ne çare, neyleyelim, kimse sormadı (1. kimse halimi sormadı; 2. o dudağı kimse emmedi).

15

1 Âh kim sevdim yine bir dilber-i ra'nâcığı
Şimdiden bin var yanında âşık-ı şeydâcığı

2 Nice şîrin olmasın kim süt yerine anesi
Sükker ile beslemiş ol tûti-i gûyâcığı

3 Takınır göz değmesin deyü hamâil boynuna
Sakınır yavuz nazardan neylesin anacığı

4 Yalınız nev-restedir seyr etmeye korkar dahi
Kande gitse bilesince salınır lâlâcığı

5 Dünyede öldüğüme hiç gam yemezdim Bâkıyâ
Bir gece pehlûya çeksem ol melek-sîmâcığı

1 Ah! yine güzel bir dilberciği sevdim;
yanında şimdiden bin tane çılgın âşığı var.

2 O konuşan papağancığı (yani: güzeli) anası süt yerine şekerle beslemiş, nasıl tatlı olmasın?

3 Göz değmesin diye boynuna mıska takınır;
anacığı onu kötü nazardan sakınır, neylesin.

4 Yeni yetişmiştir, henüz yalnız dolaşmaya korkar,
nereye gitse lalacığı birlikte gider.

5 Ey Baki! o melek yüzlücüğü bir gece koynuma çeksem,
dünyada öldüğüme hiç gam yemezdim.

16

1 Gel bâğa temâşâ edegör âb-ı revânı
Seyr eyle nedir sür'at-i ömr-i güzerânı

2 Neyler seni bildin mi hevâ âkıbet-i kâr
Gör bâd-ı vezân üzre giden berk-i hazânı

3 Bir câ-yı hatar olmasa âlemde nedendir
Ebrin bu gözü yaşı vü berkın hafekaanı

(...)

4 Bâkî gider endîşe-i dünyâyı gönülden
Değmez bu kadar rağbete bu menzil-i fânî

16

1 Bahçeye gel, akan suya bak,
geçen ömrün hızı nedir seyret.

2 Arzu (= hava, yel), işin sonunda seni ne yapar bilir misin?
Esen yelin üzerinde giden sonbahar yaprağını gör.

3 Âlem (= dünya) tehlikeli bir yer olmasaydı, (orada) bulutun bu gözyaşı ve şimşeğin hafakanı nedendir?

4 Bakil dünya düşüncesini (ya da: kaygısını) gönülden sil,
bu ölümlü konak yeri bu kadar rağbete değmez.

17

1 Hoş geldi bana mey-kedenin âb u hevâsı
Billâh güzel yerde yapılmış yıkılası

2 Men'eyler imiş mes'ele-i aşkı müderris
Ey hâce anın var ise yaklaştı kazâsı

3 Gitmez o mehin râ gibi hancer kemerinden
Üftadelerin öldürür âh işte bu râsı

4 Zîbâ yaraşır hil'at-i nâz ol boyu serve
İki kolumu etsem ana bel dolaması

5 Dikkatler ile seyr ederiz yârı serâpâ
Görmez mi idik biz de eğer olsa vefâsı

6 Dünyâ değer ol mâh-lika dilber-i garrâ
Yûsuf'ta dahi yoktur anın hüsn ü behâsı

7 Meddâh olalı çeşm-i gazâlânına Bâkî
Öğrendi gazel tarzını Rûm'un şuarâsı

17

1 *Meyhanenin havası ve suyu bana hoş geldi;*
billâhi güzel yerde yapılmış, yıkılası.

2 *Müderris, aşk meselesini yasak edermiş;*
ey hoca! onun kazâsı varsa, yaklaştı.

3 *O ayın (yani: o ay yüzlünün) kemerinden râ (= rı) harfine benzer hançeri eksik olmaz;*
âşıklarını işte burası (ya da: işte bu râ harfine benzer hançeri) öldürür.

4 *O selvi boyluya naz elbisesi güzel yaraşır,*
iki kolumu ona bel dolaması (yani: kemer) yapsam.

5 *Sevgiliyi baştan ayağa dikkatlerle seyrederiz,*
eğer vefası olsa biz de görmez miydik.

6 *O ay yüzlü parlak dilber dünya değer,*
onun güzellik ve değeri Yusuf'ta dahi yoktur.

7 *Baki onun gazal (= ahu) gözlerinin övücüsü olduğundan beri,*
Anadolu şairleri gazel tarzını öğrendi.

18

1 Aşkın hevâsı esti nesîm-i seher gibi
Eşkim döküldü pâyine gül-berk-i ter gibi

2 Bend-i belâ-yi zülfün ile künc-i gamda dil
Zencîrlerle bağlı yatar şîr-i ner gibi

(...)

3 Ser-rişte-i visâl dahi girmedi ele
Bağrım delindi hecr ile dürr ü güher gibi

4 Bâkî acûz-i dehre zebûn olma key sakın
Merdâne bas ayağını meydâna er gibi

18

1 Aşkın arzusu (= havası) tanyeli gibi esti;
gözyaşım, ayağına, taze gül yaprağı gibi döküldü.

2 Gönül, gam köşesinde, senin saçının belâlı bağı ile
erkek aslan gibi zincirlerle bağlı yatar.

3 Kavuşmanın ipucu bile ele girmedi,
bağrım ayrılıkla inci ve cevher gibi delindi.

4 Bakil dünya kocakarısına (yani: dünya denen şu kocakarıya) sakın yenilme;
ayağını meydana er gibi mertçe bas.

19

1 Gönül şevk-ı ruhünle yana geldi
Cemâlin şem'ine pervâne geldi

2 Ham-ı zülfün ki devr eyler yanağın
İrem tâvûsudur cevlâna geldi

3 Gelip kâfir saçın ruhsârın üzre
Yüzün nûrun görüp îmâna geldi

4 Dil-i pür hun bana bezm-i ezelden
Lebâleb bir dolu peymâne geldi

5 Zebûn olmaz acûz-i dehre Bâkî
Bu meydâna beğim merdâne geldi

19

1 Gönül senin yanağının arzusuyla yanageldi;
güzelliğinin mumuna pervane oldu.

2 Yanağının üzerinde dönen saçının kıvrımı
İrem bahçesinin dolaşmaya çıkan tavusudur.

3 Kâfir (ya da: kara) saçın yanağının üzerine gelerek
yüzünün nurunu görüp imana geldi.

4 Kan dolu kalb bana ezel meclisinden,
ağzına kadar dolu bir kadeh gibi geldi.

5 Beyim! Baki, dünya kocakarısına yenilmez;
bu meydana (yani: dünyaya) mertçe geldi.

20

1 Sâkıyâ kalmaz imiş çünki bu sohbet bâkî
Mey-i gül-gûn içelim bâde-i cennet bâkî

2 Hâbda almış idim bûs-i leb-i cânânı
Can damâğında dahi şimdi o lezzet bâkî

3 Beni öldürdü firâkın meded ey dôst yetiş
Hele bir pâre dahi tende harâret bâkî

4 Ağlamazdım bu kadar zâr ü zebûn olduğuma
Kalsa bir pâre gamın çekmeğe tâkat bâkî

5 Bâki ölsün yoluna pâdşehim sen sağ ol
Baht pâyende Hudâ yâr ü saâdet bâkî

20

1 *Ey sâki! madem ki bu sohbet baki kalmazmış,*
öyleyse gül renkli şarap içelim, cennet şarabı (nasıl olsa) bakidir.

2 *Uykuda sevgilinin dudağından öpücük almıştım,*
o tad canımın damağında hâlâ bakidir.

3 *Ey dost! medet! ayrılığın beni öldürdü;*
tende henüz bir parça hararet kaldı, yetiş.

4 *Gamını çekmeye bir parça tâkat baki kalsaydı,*
bu kadar inlediğime ve zebun olduğuma ağlamazdım

5 *Padişahım! Baki senin yolunda ölsün, sen sağ ol;*
bahtın sürekli, Tanrı yârin (yani: yardımcın), mutluluğun baki olsun.

21

1 Hattım hisâbın bil dedin gavgaalara saldın beni
Zülfüm hayâlin kıl dedin sevdâlara saldın beni

2 Geh ebr veş giryân edip geh bâd veş pûyân edip
Mecnûn-i sergerdân edip sahrâlara saldın beni

3 Vaslım dilersin çün dedin lûtf edeyin olsun dedin
Yarın dedin bir gün dedin ferdâlara saldın beni

4 Yûsuf gibi izzette sen Ya'kub veş mihnette ben
Dil sâkin-i beyt-ül-hazen tenhâlara saldın beni

5 Bâkî-sıfat verdin elem ettin gözüm yaşını yem
Kıldın garîk-ı bahr-ı gam deryâlara saldın beni

21

1 *«Sakalımın hesabını bil» dedin, beni kavgalara saldın;*
«perçemimi hayal et» dedin, beni sevdalara (ya da: karalara, karanlıklara) saldın.

2 *Kâh bulut gibi ağlatıp, kâh rüzgâr gibi seğirtip,*
şaşkın bir mecnun haline koyup beni sahralara saldın.

3 *«Madem ki bana kavuşmak diliyorsun» dedin, «lûtfedeyim olsun» dedin;*
«yarın» dedin, «bir gün» dedin, beni yarınlara saldın.

4 *Sen Yusuf gibi itibar görüyorsun, ben Yakup gibi mihnetteyim;*
gönül gam evinde oturuyor, beni tek başıma bıraktın.

5 *Baki gibi (Baki'ye yaptığın gibi) elem verdin, gözümün yaşını deniz yaptın,*
gam denizine batırdın (boğdun), beni denizlere saldın.

22

1 Seyr-i gülşende ne hâsıl bile yâr olmayıcak
Şâh-ı gülde ne biter tâze bâhar olmayıcak

2 Savt-ı mürgaan-ı çemen âlemi tuttu şimdi
Mutribâ neyleyelim nakş-ı nigâr olmayıcak

3 Menzilin Bâğ-ı İrem kılsalar ârâm etmez
Canda sabr ü dil-i şeydâda karâr olmayıcak

4 Her gazâlin tek ü pû etmede ardınca gönül
Şâhlar eğlenemez sayd ü şikâr olmayıcak

5 Bana bir pîr dedi içme güzellerle şarâb
Her kadeh başına bir bûse kenâr olmayıcak

6 Bâkıyâ şâhid-i maksûd olur çehre-nümâ
Sâf ü pâk âyine-i dilde gubâr olmayıcak

22

1 *Sevgili birlikte olmayınca gül bahçesinde gezmekten ne çıkar?*
İlkbahar olmayınca gül dalında ne biter?

2 *Bahçenin kuşlarının sesi şimdi dünyayı tuttu;*
ey çalgıcı! sevgilinin nakşı (= şekli, hayali) olmayınca neyleyelim!

3 *Canda sabır ve çılgın gönülde sükûnet olmayınca,*
İrem bağını durak yeri yapsalar durup dinlenmez.

4 *Gönül her âhunun ardınca koşmadadır;*
şahlar av olmayınca eğlenemez.

5 *Bir ihtiyar, bana: «Her kadeh başına bir öpüücük ve kucaklama olmayınca güzellerle şarap içme» dedi.*

6 *Ey Baki! sâf ve temiz gönül aynasında toz olmayınca, dilediğin sevgili orada yüzünü gösterir.*

23

1 Halk-ı âlem ezelî böyle perîşân ancak
Kimi handan gimi giryan kimi nâlân ancak

2 Kimisi bülbül-i nâlân-ı gül-i ârız-i yâr
Kimi pervâne-i şem'-i rüh-i cânân ancak

3 Pây-mâl olmada âhir şüṭür ü gerdûne
Pâdşâh ile gedâsı hele yek-sân ancak

4 Bu cihan kimine kasr-ı tarab ü ayş ü safâ
Kiminin mihnet ile başına zindân ancak

5 Bâkıyâ hânkeh-i âlem-i hayrette heman
Her gelen kimse bu esrâr ile hayrân ancak

23

1 *Dünya halkı ezelden beri böyle perişandır;*
kimisi güler, kimisi ağlar, kimisi inler.

2 *Kimisi sevgilinin yanağının gülünün inleyen bülbülü,*
kimisi sevgilinin yanağının mumunun pervanesidir ancak.

3 *Deve de, araba da sonunda ayak altında kalır,*
padişah ile dilencisi bir olur.

4 *Bu cihan kimisi için şenlik, yiyip içme ve safâ köşküdür,*
kiminin de belâ yüzünden başına zindandır.

5 *Ey Baki! hayret âleminin tekkesinde (yani: dünyada) hemen her gelen kimse bu esrar ile şaşkındır.*

24

1 Kemâl ü fazl ile âlemde iftihârım yok
Melâmet eylese aşkın cihanda ârım yok

2 Hezâr mertebe aşkında gaalibim Kays'a
Nihâyet ey sanem ol denlü iştihârım yok

3 Huzûr-i pîre eriştim eğerçi her fende
Velî güzelleri sevmekte ihtiyârım yok

4 Çemende gonce-i dil neyle gülsün açılsın
Benim de sencileyin şûh-i gül-izârım yok

5 Adem diyârına çoktan giderdim ey Bâkî
Şarâb-ı aşk ile reftâra iktidârım yok

24

1 Âlemde olgunluk ve faziletle (ya da: bilgiyle) övünmüyorum,
cihanda aşkınla kınansam utanmıyorum.

2 Senin aşkınla Kays'a bin derece (ya da: bülbül gibi) galibim;
ey put! (yani: ey güzel) nihayet o kadar ünüm yok.

3 Gerçi her fende pîrin katına eriştim,
lâkin güzelleri sevme konusunda kendime sahip değilim.

4 Çimenlikte gönül koncası neyle gülsün, açılsın?
Benim de senin gibi bir gül yanaklı şuhum yok.

5 Ey Bakî! yokluk diyarına çoktan giderdim,
fakat aşk şarabıyla yürümeye gücüm yok.

25

1 Ehl-i dil canlara meyl et şeref ü izzet bul
Nazarın kânlara kıl gevher-i zî-kıymet bul

2 Gelme bî-nâm ü nişân ehl-i harâbât içre
Yürü var şehr-i melâmette biraz şöhret bul

3 Koyalım sâgarı zâhid sana hem-reng olalım
Bize keyfiyyet-i sahbâ gibi bir hâlet bul

(...)

4 Zâhid ol sıklet ile uçmağa hâzırlanma
Çıkar ol cübbe vü destârı biraz hiffet bul

(...)

5 Mey içip mest-i müdâm olsa aceb mi Bâkî
Derd ü gamsız güzerân eyleye bir sâat bu!

25

1 *Gönül sahibi canlara meylet de şeref ve itibar bul;*
maden ocaklarına bak da kıymetli cevher bul.

2 *Meyhane halkının içine adsız sansız gelme;*
yürü git, kınama şehrinde biraz şöhret bul.

3 *Zâhit! kadehi bırakalım, sana benzeyelim (= sana uyalım),*
fakat bize şarabın verdiği hal gibi bir hal bul.

4 *Zâhit! o ağırlıkla uçmağa (ya da: cennete) hazırlanma;*
o cübbe ve sarığı çıkar, biraz hafifle.

5 *Baki şarap için sürekli sarhoş olsa şaşacak ne var?*
Dert ve gamsız geçen bir saat bul.

26

1 Gül gibi olmak dilersen şâd ü hurrem ey gönül
Lâle veş elden düşürme câmı bir dem ey gönül

2 Devr elinden kâse kâse yuttuğum kanlardır ol
Katre katre damlayan gözden demâdem ey gönül

3 Devlet-i dünyâ için hergiz ne gamkîn ol ne şâd
Ber-karâr olmaz bilirsin hâl-i âlem ey gönül

4 Gülşen-i kûyunda me'vâ bulsa bir hûrî veşin
İhtiyar eyler mi bâğ-ı huldu âdem ey gönül

5 Devr eder Bâkî sıfat hurşîd o mâhın menzilin
Aşk sergerdânıdır Allahü a'lem ey gönül

26

1 *Ey gönül! gül gibi sevinçli olmak dilersen*
kadehi bir ân lâle gibi elinden düşürme.

2 *Ey gönül! gözden durmadan damla damla damlayan,*
devir elinden kâse kâse yuttuğun o kanlardır.

3 *Dünya mutluluğu için asla ne gamlı ol, ne sevinçli;*
ey gönül! dünya hali sürekli değildir, bilirsin.

4 *Ey gönül! insan, huriye benzer bir güzelin köyünde sığınacak bir yer bulursa,*
cennet bahçesini hiç ister mi?

5 *Ey gönül! güneş, o ayın (yani: o ay yüzlünün) konak yerini Baki gibi dolanır;*
Allah bilir ya, aşk ile başı dönmüştür.

27

1 Nevbâhar oldu gelin azm-i gülistân edelim
Açalım gonce-i kalbi gül-i handân edelim

2 Komayıp lâle gibi elden ayağı bir dem
Mest olup gonce sıfat çâk-i girîbân edelim

3 İçelim lâ'l-i müzâbı saçalım cür'aları
Hâk-i gülzârı bugün kân-ı Bedahşân edelim

4 Menzil-i ayş ü tarab hurrem ü âbâd olsun
Yakalım zerk u riyâ deyrini vîrân edelim

5 Okusun vasf-ı rüh-i yâr ile Bâkî şi'rin
Bülbül-i gülşeni mecliste gazel-hân edelim

27

1 İlkbahar oldu, gelin gül bahçesine gidelim;
kalb koncasını açalım, onu gülen gül (yani: açılmış gül) yapalım.

2 Kadehi lâle gibi bir an elden bırakmayalım,
sarhoş olup konca gibi yakamızı yırtalım.

3 Erimiş lâ'li (yani: şarabı) içelim, son yudumu dökelim,
gül bahçesinin toprağını bugün Bedahşan madeni haline getirelim (Bedahşan: İran'da en iyi lâ'l madeni çıkan yer).

4 Yiyip içme ve şenlik yeri sevinçli ve bayındır olsun,
riyâ ve gösteriş manastırını yakalım, harap edelim.

5 Baki'nin yâr yanağını anlatan şiirini okusun (diye),
gül bahçesinin bülbülünü mecliste gazel okuyucu yapalım.

28

1 Levh-i hâtırda hatın nakşını yazmak amelim
Künc-i halvette senin fikr-i lebindir emelim

(...)

2 Bülbülün medh edip ol şâh-ı gül-i ter dediği
Bir ömür törpüsüdür kaddine nisbet güzelim

3 Âdemin ehl-i riyâ sözleri kanım kurudur
Sâkiyâ doldura şol kan olacağı içelim

4 Benim ol şâh-ı nihâl-i çemen-i mihnet kim
Meyve-i ma'rifet ü fazl ü hüner büktü belim

5 Bâde-i mihr ü vefâ sâgarıdır ey Bâkî
Nola devr eyler ise bezm-i cihânı gazelim

1 İşim, gönül levhasına sakalının nakşını yazmaktır;
emelim, yalnızlık köşesinde senin dudağını düşünmektir.

2 Güzelim! bülbülün methedip o «taze gül dalı» dediği şey,
senin boyuna nisbetle bir ömür törpüsüdür.

3 Riyâcı kimselerin sözleri kanımı kurutur;
ey sâkil şu kan olacağı (= şarabı) doldur da içelim.

4 Ben, o mihnet bahçesinin fidanının dalıyım,
marifet, bilgi ve hüner meyvası belimi büktü.

5 Ey Baki! gazelim sevgi ve vefa kadehidir,
dünya meclisini dolaşırsa ne olur?

29

1 Başlar kesilir zülf-i perîşânın ucundan
Kanlar dökülür gamze-i bürrânın ucundan

2 Peykân-ı belâ cânıma işler geçer oldu
Ey kaşları yâ nâvek-i müjgânın ucundan

3 Dil darbın urur kalbe firâkında demâdem
Kan ağlasa zahnım nola peykânın ucundan

4 Yüz sürmek umar pâyine üftâdeler ammâ
Nevbet mi değer kimseye dâmânın ucundan

5 Mürg-i dil-i Bâkî'yi görün fâhte âsâ
Efgaan eder ol serv-i hirâmânın ucundan

29

1 Senin perişan saçın yüzünden başlar kesilir,
keskin yanbakışın yüzünden (yani: kılıca benzeyen keskin yanbakışının ucundan) kanlar dökülür.

2 Ey yay kaşlı! senin kirpiklerinin oku yüzünden (ya da: kirpiklerinin okunun ucundan)
belâ temreni canıma işler geçer oldu.

3 Senden ayrılınca, gönül, durmadan kalbe vuruyor;
yaram senin temrenin yüzünden (ya da: temreninin ucundan) kan ağlasa ne çıkar?

4 Düşkünler (yani: âşıklar), senin ayağına yüz sürmeği umar ama,
eteğinin yüzünden (ya da: eteğinin ucundan) kimseye nöbet mi düşer?

5 Baki'nin gönül kuşunu görün;
o salınarak yürüyen selvi (= selvi boylu güzel) yüzünden kumru gibi inleyip durur.

30

1 Nâm ü nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düştü çemende berk-i dıraht i'tibârdan

2 Eşcâr-ı bağ hırka-i tecrîde girdiler
Bâd-i hazan çemende el aldı çenârdan

3 Her yaneden ayağına altun akıp gelir
Eşcâr-ı bâğ himmet umar cûybârdan

4 Sahn-ı çemende durma salınsın sabâ ile
Âzâdedir nihâl bugün berk ü bârdan

5 Bâki çemende hayli perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan

30

1 Bahar mevsiminden eser kalmadı;
ağaç yaprağı bahçede itibardan düştü (yani: dalından yere düştü).

2 Bahçenin ağaçları tecrit hırkasına girdiler (yani: çileye girerken elbiselerinden soyunup basit birer hırka giyinen dervişler gibi, ağaçlar da yapraklarından soyunup gövdelerini örten kabuklarla kaldılar),
sonbahar yeli çınarın ele benzeyen yapraklarını kopardı.

3 Bahçenin ağaçları ırmaktan yardım umar,
bunun için, ayağına her yandan altın (yani: altın gibi sarı yapraklar) akıp gelir.

4 Fidan bugün yaprak ve meyveden kurtulmuştur,
bahçenin ortasında tanyeliyle durmadan salınsın.

5 Baki! yaprak, bahçede epey perişanmış;
rüzgârdan (ya da: zamandan) bir şikâyeti var gibi görünüyor.

31

1 Erdim figan ü zâr ile ol âstâna ben
Çıktım kemend-i nâle ile âsmâna ben

2 Lü'lü dişin gamıyla sirişkim güherlerin
Dizdim ümîd riştesine dâne dâne ben

3 Yâd-ı lebinle câm-ı mey-i lâ'l-fâm için
Kûy-i mugaanı geşt ederin hâne hâne ben

4 Subh-i visâlin ermedi pâyâna yetti ömr
Şâm-ı gamında şem' gibi yana yana ben

5 Cevr ü cefânı çekmeğe sevdi gönül seni
Derd ü belâya geldim efendi cihâna ben

6 Bâkî müsellem oldu bana kişver-i suhan
Geçtim serîr-i nazma bugün husrevâne ben

31

1 Ben feryat ve inleme ile eşiğe (ya da: dergâha) eriştim,
ben inleme kemendi ile gökyüzüne çıktım.

2 Ben, senin inci dişinin gamıyla, gözyaşı incilerimi
umut ipliğine tane tane dizdim.

3 Senin dudağını anarak, lâ'l renkli şarap kadehi için
meyhaneciler sokağını ev ev dolaşırım.

4 Senin gamının akşamında (= gecesinde) yana yana ömrüm sona erdi, fakat sana kavuşma sabahı hâlâ gelmedi.

5 Efendi! ben dünyaya dert ve belâ için geldim;
gönül, seni, cevir ve cefanı çekmek için sevdi.

6 Baki! söz ülkesi bana teslim edildi,
bugün nazım tahtına padişahça geçtim.

32

1 Bir lebi gonca yüzü gülzâr dersen işte sen
Hâr-ı gamda andelîb-i zâr dersen işte ben

2 Lebleri mül saçları sünbül yanağı berk-i gül
Bir semen-ber serv-i hoş-reftâr dersen işte sen

3 Pâyine yüzler sürer her serv-i dil-cûyun revan
Su gibi bir âşık-ı dîdâr dersen işte ben

4 Zülfü sâhir turrası tarrâr şûh-i şîvekâr
Çeşmi câdû gamzesi mekkâr dersen işte sen

5 Firkatinde teşne-leb hâtır-perişân haste-dil
Künc-i gamda bîkes ü bîmâr dersen işte ben

6 Gözleri sabr ü selâmet mülkünü târâc eden
Bir amansız gamzesi Tâtâr dersen işte sen

7 Bâkıyâ Ferhâd ile Mecnûn-i şeydâdan bedel
Âşık-ı bî-sabr ü dil kim var dersen işte ben

1 *«Bir konca dudaklı, gül bahçesi yüzlü» dersen, işte sen!*
«Gam dikeninde inleyen bülbül» dersen, işte ben.

2 *«Dudakları şarap, saçları sümbül, yanağı gül yaprağı*
bir yasemin göğüslü, hoş yürüyüşlü selvi» dersen, işte sen.

3 *«Her gönül arayıcı (= çekici) selvinin ayağına yüzler süren akar su gibi bir güzel yüz âşıkı» dersen, işte ben.*

4 *«Saçı büyücü, kâkülü yankesici bir işveli şuh;*
gözü sihirbaz, yanbakışı hiylekâr» dersen, işte sen!

5 *«Senden ayrı kaldığı için susamış dudaklı, perişan gönüllü, yaralı kalbli,*
gam köşesinde kimsesiz ve hasta» dersen, işte ben!

6 *«Gözleri sabır ve selâmet ülkesini yağma eden,*
yanbakışı amansız bir Tatar (= Moğol)» dersen, işte sen!

7 *Ey Baki! «Ferhad ile çılgın Mecnun'a bedel*
sabırsız ve gönül âşığı kim var?» dersen, işte ben!

33

1 Sâkî elinde bülbüleyi bülbül eylesen
İçsen şarâbı rühlerini gül gül eylesen

2 Gül devri ayş mevsimidir mutrıbâ bu gün
Bülbül sıfat çemende biraz gulgul eylesen

3 Söyletsen ey sürâhî sen erbâb-ı meclisi
Mutrib ferâgat eyleyicek kulkul eylesen

4 Sevdâ-yi hâl-i yâr ile ey dil aceb değil
Meyl-i karanfül ârzû-yi fülfül eylesen

5 Destinde Zülfikaar-ı Ali nevk-i hâmedir
Bâkî semend-i tab'ın ana Düldül eylesen

33

1 Sâki! elinde kadehi bülbül eylesen;
şarap içsen, yanaklarını gül gül eylesen.

2 Ey çalgıcı! gül devri, yiyip içme mevsimidir, bugün
bahçede bülbül gibi biraz şakısan.

3 Ey sürahi! meclistekileri söyletsen,
çalgıcı çalmayı bırakınca sen ses çıkarsan.

4 Ey gönül! sevgilinin beninin sevdasıyla (ya da: sevgilinin kara beni yüzünden)
karanfile meyletsen, kara biberi arzulasan şaşılmaz.

5 Bakî! elinde kaleminin ucu, Ali'nin Zülfikar'ı gibidir;
tabiatının atını ona Düldül yapsan.

34

1 Geceler kâkülü sevdâsı ile dildârın
Hadd ü pâyânı mı var dûr ü dırâz efkârın

2 Âşıkın âh ü enîn olsa aceb mi kârı
Nâle vü zâr olur eğlenceleri bîmârın

3 Nev-bahâr oldu yine geldi cünûn eyyâmı
Taktı zencîrlerin bâd-ı bahâr enhârın

4 Gülşene nerkis ü gül hayli letâfet verdi
Şimdi açıldı dahi yüz ü gözü gülzârın

5 Mâil olmaz gül ü şimşâd-ı çemen seyrine dil
Göreli gülşen-i hüsnünde kad ü ruhsârın

(...)

6 Bâkiyâ söyle lebi yâdına rengin gazeli
Demidir nûş-i meyin mevsimidir eş'ârın

34

1 *Geceleri sevgilinin kâkülünün sevdası (ya da: siyahlığı) ile uzun uzadıya düşünmenin bir sonu mu var?*

2 *Âşıkın işi ah etmek ve inlemek olursa şaşacak ne var?*
Hastanın eğlencesi inlemek ve ağlamaktır.

3 *İlkbahar oldu, yine çılgınlık günleri geldi,*
bahar yeli nehirlerin zincirlerini taktı.

4 *Nerkis ve gül, gül bahçesine epey güzellik verdi,*
şimdi gül bahçesinin yüzü ve gözü açıldı.

5 *Gönül, senin güzelliğinin gül bahçesinde senin boyunu ve yanağını gördüğünden beri*
bahçenin gülünü ve şimşir ağacını seyretmeye eğilim göstermez.

6 *Ey Baki! onun dudağını anarak güzel (ya da: renkli) gazel söyle;*
şarap içmenin zamanıdır, şiirlerin mevsimidir.

35

1 Gönder efendi sîneme tîr-i belâların
Olsun siper belâlarına mübtelâların

2 Mihr ü vefâlar etmez isen dôstum nola
Minnet değil mi cânıma cevr ü cefâların

3 Baş eğmez oldu gûşe-i mihrâb-ı tâate
Ebrûlarına secde kılan dil-rübâların

4 Rez duhterini sîneye çeksem aceb midir
Cevrinden özge nesnesi yok bî-vefâların

(...)

5 Bâkî-i haste-hâtırı inletme dôstum
Makbûl olur duâsı sakın mübtelâların

35

1 *Efendi! göğsüme belâ oklarını gönder,*
senin tutkunların (= âşıkların) senin belâlarına siper olsun.

2 *Dostum! sevgi ve vefa göstermezsen ne çıkar?*
Senin cevir ve cefaların canıma minnet değil mi?

3 *Gönül kapıcıların (yani: sevgililerin) kaşlarına secde edenler,*
ibadet mihrabının köşesine baş eğmez oldu.

4 *Üzüm kızını (yani: şarabı) göğsüme çeksem (yani: içsem) şaşılır mı?*
Vefasızların cefadan başka bir şeyi yoktur.

5 *Dostum! hasta gönüllü Baki'yi inletme;*
tutkunların (= âşıkların) duası makbul olur, bundan sakın.

36

1 Hergiz ne kadr ü câh ü ne sîm ü zer isterin
Bir serv boylu dilber-i sîmin-ber isterin

2 Bağ-ı bihişt-i kûyuna yârin erem deyü
Hak'tan hemîşe uçmağa bâl ü per isterin

3 Sahrâ vü kûhu geşt ü güzâr ettiğim bu kim
Dîvâne gönlüm eğleyecek bir yer isterin

(...)

4 Rûz-i gamında gamzene meyl ettiğim bu kim
Kendim helâke kasd ederin hancer isterin

(...)

5 Bâkî gedâ-yi meykede-i aşk olup yine
Bezm-i gamından ol sanemin sâgar isterin

36

1 Hiçbir zaman (= asla) ne itibar, ne mevki, ne de gümüş ve altın isterim,
bir selvi boylu yasemin göğüslü dilber isterim.

2 Sevgilinin köyünün cennet bahçesine ulaşayım diye,
uçmak (ya da: cennet) için Tanrıdan daima kanat isterim.

3 Çölde ve dağda gezip dolaşmamın sebebi,
deli gönlümü eğleyecek bir yer istediğimdendir.

(...)

4 Gam gününde yanbakışına meyledişimin sebebi,
kendimi yok etmeye niyet ediyorum, hançer isterim.

(...)

5 Baki! aşk meyhanesinin dilencisi olup yine
o putun (yani: güzelin) gam meclisinden kadeh isterim.

37

1 Ser-i kûyun sanemâ cennet-i me'vâ bilirin
(...)

2 Seni Yûsuf'la sorarlarsa güzellikte bana
Yûsuf'u bilmezin ammâ seni ra'nâ bilirin

3 Zâil olmaz heves-i zülf-i siyâhın dilden
Hâsıl olmayacağın gerçi bu sevdâ bilirin

(...)

4 Bâkiyâ gülşen-i firdevsi bana arz etme
Âstânın ben anın cennet-i a'lâ bilirin

37

1 Ey put! senin sokağının başını «Cennet-i me'vâ» (= Cennet-ül-me'vâ: sekiz cennetten biri) bilirim;

2 Bana, güzellikte Yusuf'la seni sorarlarsa,
Yusuf'u bilmem ama, seni güzel bilirim.

3 Kara saçının arzusu gönülden gitmez,
gerçi bu sevdanın (ya da: karalığın) elde edilemeyeceğini bilirim.

4 Ey Baki! cennetin gül bahçesini bana gösterme,
ben onun (yani: sevgilinin) eşiğini en yüksek cennet bilirim.

38

1 Dil giriftâr-ı belâ dilber hevâyî neylesin
Dâma düşmez yerlere konmaz hümâyı neylesin

2 Kâinatın seyr eden nakşın safâ-yi câmdan
Safha-i âyîne-i âlem-nümâyi neylesin

3 Gönlün eğler nâle-i zencîr ile mecnûn-i aşk
Nağme-i ûd ü sadâ-yi çeng ü nâyi neylesin

4 Mübtelâ-yi aşkının dermandan istiğnâsı var
Derdine mu'tâd olan diller devâyı neylesin

5 Halk-ı âlem Bâkiyâ aşkında yârin haste-hâl
Bir tabîb andan bu denlü mübtelâyi neylesin

1 *Belâya tutulmuş olan gönül havayî güzeli neylesin?*
Tuzağa düşmeyen, yerlere konmayan hümâyı neylesin?

2 *Evrenin nakşını kadehin sâflığı arkasından (ya da: kadehin verdiği safâ ile) seyreden kimse,*
dünyayı gösteren aynanın yüzünü neylesin?

3 *Aşk ile mecnun olan kimse, gönlünü zincir iniltisiyle (= sesiyle) eğler,*
ut nağmesini, ceng ve ney sesini neylesin?

4 *Senin aşkına tutulan kimse ilâç istemez,*
senin derdine alışan gönüller ilâcı neylesin?

5 *Ey Bakil dünya halkı sevgilinin aşkıyla hasta hallidir;*
o yüzden, bir doktor, böyle hastaya (ya da: tutkuna, âşığa) ne yapsın?

39

1 Söylemez küsmüş bana cânâne söylen söylesin
Neyledim ol yâr-ı âlî-şâna söylen söylesin

2 Nâz ile güftâra gelmezse helâk eyler beni
Ol cefâ vü cevri bî-pâyâna söylen söylesin

3 Derd-i aşkı gayrıdan sorman ne bilsin çekmeyen
Anı yine âşık-ı nâlâna söylen söylesin

4 Hâr zahmından neler çektiğimi gülzârda
Bâğbân-ı bülbül-i giryâna söylen söylesin

5 Bâkiyâ dil durmasın güftâra tâkat kalmadı
Vaktidir ol husrev-i devrâna söylen söylesin

39

1 *Sevgili bana küsmüş, söyleyin, söylesin;*
o şanı yüce sevgiliye ne yaptım, söyleyin, söylesin.

2 *Nazla konuşmazsa beni öldürür,*
o cefa ve cevri sonsuz olan sevgiliye söyleyin, konuşsun.

3 *Aşk derdini başkasından sormayın, çekmeyen ne bilsin?*
Onu yine inleyen âşığa sorun da söylesin.

4 *Gül bahçesinde diken yarasından neler çektiğimi*
ağlayan bağ bekçisi bülbüle söyleyin, söylesin.

5 *Ey Baki! konuşmaya takatim kalmadı, fakat dil durmasın;*
vaktidir, o zamanın padişahına söyleyin, konuşsun.

40

1 Bildin mi sen de kendini ey bîvefâ nesin
Âşûb-i dehr ü fitne-i devr-i zamânesin

(...)

2 Müşkil belâ değil mi vefâsız güzel sevip
Gussayla yata derd ü gam ile uyanasın

3 Gâhî cenâb-ı Leyli'ye mektûb uçurmağa
Urundu Kays başına mürg âşiyânesin

4 Ey çerh gerçi cânıma geçti cefân oku
Ammâ hadeng-i âhıma sen de nişânesin

5 Bâkî yolunda döke saça harc edip gözüm
Âhir düketti nakd-i sirişkim hizânesin

40

1 Ey vefasız! kendinin ne olduğunu sen de bildin mi?
Dünyanın kargaşalığının ve zamane devri karışıklığının sebebisin.

2 Vefasız bir güzel severek, tasayla yatıp dert ve gamla uyanman zor bir belâ değil mi?

3 Kays, arasıra Leylâ'ya mektup uçurmak için,
başına kuş yuvası koydu (aslı: giyindi).

4 Ey dünya! gerçi senin cefanın oku canıma kadar geçti,
fakat sen de âhımın okuna hedefsin.

5 Baki! gözüm, onun yolunda döke saça harcadığı
gözyaşı parasının hazinesini sonunda tüketti.

41

1 Tesellî vermez ey dil derdin ol cânâna söylersin
Açılmaz sana gûyâ gonce-i handâna söylersin

2 Varıp Mecnun gibi âhın kemendin salma sahrâya
Ol âhu sana sayd olmaz abes yâbâna söylersin

3 Koyup tesbîh-i mercânı seni kim dinler ey vâiz
Mufassal kıssa başlarsın garîb efsâne söylersin

4 Anınçün gonce-i gül sana râzın açmaz ey bülbül
Hezâran hem-zebânın var çıkar yâbâna söylersin

5 Yanıp yakılmak ister kimse yok yanınca ey Bâkî
Hadîs-i aşk-ı âlem-sûz-i yârı yâ ne söylersin

41

1 *Ey gönül! derdini o sevgiliye söylüyorsun ama, teselli vermez;*
sanki gülen (yani: açılmış) koncaya söylediğini sanıyorsun ama, o sana açılmaz.

2 *Mecnun gibi gidip de ahının kemendini çöle salma,*
o âhu sana av olmaz, yabana boşuna söylüyorsun.

3 *Ey vâiz! mercan tespihi bırakıp seni kim dinler?*
uzayıp giden bir hikâyeye başlıyorsun, garip efsane söylüyorsun.

4 *Ey bülbül! gül koncasının sana sırrını açmamasının sebebi, binlerce dildaşın (ya da: ağız birliği ettiğin bülbüller) var, çıkar yabancıya söylersin.*

5 *Ey Baki! seninle birlikte yanıp yakılmak isteyen kimse yok, öyleyse sevgilinin dünyayı yakan aşkının sözünü neden söylüyorsun!*

42

1 Dilâ cihânı sirişkimle pür şarâb ettin
Behey harâb olası âlemi harâb ettin

2 Şarâb sohbetin ellerle eyledin vardın
Firâkın âteşine bağrımı kebâb ettin

3 Ne sende mihr ü vefâ var ne bende sabr ü karâr
O yok bu yok ne aceb bizden ictinâb ettin

4 Şemîm-i nâfe-i hâlinden ey nesîm-i seher
Dimâğ-ı âlemi pür bûy-i müşk-i nâb ettin

5 Saçı kelâmın o denlü uzattın ey Bâkî
İki sahîfe yerin başka bir kitâb ettin

42

1 *Ey gönül! cihanı gözyaşımla (= kanlı gözyaşımla) şarapla doldurdum,*
behey harap olası! âlemi harap (ya da: sarhoş) ettin.

2 *Gidip ellerle şarap sohbeti yaptın,*
ayrılığının ateşiyle bağrımı kebap ettin

3 *Ne sende sevgi ve vefa var, ne bende sabır ve sükûn;*
o yok, bu yok, acaba bizden niçin sakındın?

4 *Ey tanyeli! onun beninin mis kokusundan,*
dünyanın dimâğını sâf mis kokusuyla doldurdun.

5 *Ey Baki! onun saçının sözünü o kadar uzattın ki,*
iki sayfalık yeri ayrı bir kitap yaptın.

43

1 Müheyyâ oldu meclis sâkiyâ peymâneler dönsün
Bu bezm-i rûh-bahşın şevkına mestâneler dönsün

2 Dilâ câm-ı şarâb-ı aşk-ı yârı şöyle nûş et kim
Felekler güm güm ötsün başına humhâneler dönsün

3 Hayâl-i şem'-i ruhsârın ko yansın hâne-i dilde
Perin ol şem'a yakıp şevk ile pervâneler dönsün

4 Sen agyâr ile devr ettin şehâ pemâneyi dâim
Ser-i kûyun dolanıp âşık-ı bîçâreler dönsün

5 Bu bezm-i dil-güşâya mahrem olmaz Bâkiyâ herkes
De gelsin ehl-i diller gelmesin bîgâneler dönsün

43

1 Ey sâkil meclis hazır oldu, kadehler dönsün,
bu ruh verici meclisin neşesiyle sarhoşlar dönsün.

2 Ey gönül! sevgilinin aşk şarabının kadehini öyle iç ki,
gökler güm güm ötsün, başına meyhaneler dönsün.

3 Bırak, yanağının mumunun hayali gönül evinde yansın;
pervaneler o mumda kanadını yakıp arzu ile (= neşeyle,
keyifle) dönsün.

4 Ey şahl sen daima başkalarıyla kadeh döndürdün,
zavallı âşıklar senin sokağının başında dolanıp dönsün.

5 Ey Bakil bu gönül açıcı meclise herkes sırdaş olmaz;
söyle, gönül sahipleri gelsin, yabancılar gelmesin, dönsün.

44

1 Dil kayd-ı aklı selb edeli şâd olup gider
San tıfldır ki hâceden azâd olup gider

(...)

2 Kûyun yolunda döne döne aktı göz yaşı
Seyl-âb-ı dîde Dicle-i Bağdâd olup gider

3 Erbâb-ı aşka sabr u tesellî tarîkı yok
Varan harîm-i kûyuna nâşâd olup gider

4 Biz tâlib-i teveccüh-i ikbâl-i rûzgâr
Gül-berk-i bâğ-ı ömr ise berbâd olup gider

5 Bîhûde yere cevri güzeller çok etmesin
Bâkî cefâ vü mihnete mu'tâd olup gider

44

1 Gönül, akıl bağını kopardığından beri sevinçli olup gider,
sanki hocadan âzâd olmuş çocuk gibi gider.

2 Gözyaşı, senin köyünün yolunda döne döne aktı,
gözümün seli Bağdat'ın Dicle'si olup gider.

3 Âşıklara sabır ve teselli yolu yok,
senin köyünün içine varan kimse kederli olup gider.

4 Biz zamanın yüksek mevkiinin bize yönelmesini diliyoruz,
ömür bahçesinin gül yaprağı ise berbat olup gider (ya da: rüzgârda savrulup gider).

5 Güzeller cefayı boş yere çoğaltmasın,
Baki cefa ve belâya alışıp gider.

45

1 Açıl bağın gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
Salın serv ü sanevber şîve-i reftârı görsünler

2 Kapında hâsıl etti bu devâsız derdi hep gönlüm
Ne derde mübtelâ oldu dil-i bîmârı görsünler

3 Açıldı dâğlar sînemde çâk ettim girîbânım
Mahabbet gülşeninde açılan ezhârı görsünler

(...)

4 Güzeller mihrîbân olmaz demek yanlıştır ey Bâkî
Olur vallâhi billâhi hemen yalvarı görsünler

45

1 Açıl da, bahçenin gülü ve nesrini, o yanağı görsünler; salın da, selvi ve çam yürüyüş üslûbu görsünler.

2 Gönlüm bu devasız derdi hep senin kapında edindi, hasta gönlün nasıl bir derde tutulduğunu görsünler.

3 Göğsümde yaralar açıldı, sevginin gül bahçesinde açılan çiçekleri görsünler diye yakamı yırttım.

4 Ey Baki! «Güzeller muhabbetli olmaz» demek yanlıştır, hele yalvarmayı (ya da: para) görsünler, vallahi billâhi olur.

46

1 Çerh-i gaddârda vefâ neyler
Kâse-i ser-nigûnda mâ neyler

2 Cevr-i agyârdır belâyı eden
Yohsa yâr ettiği cefâ neyler

3 Gelemez bezm-i ayşa vâiz ü şeyh
Bunda nâ-sâz ü nâ-sezâ neyler

(...)

4 Seni hüşyâr yazdılar beni mest
Kalem-i sun'da hatâ neyler

5 Düştü Bâkî belâlara demedin
Aceb ol derde mübtelâ neyler

46

1 Zalim gökte vefa ne gezer?
Başaşağı olmuş kâsede su ne gezer?

2 Belâyı yapan rakiplerin cefasıdır,
yoksa sevgilinin ettiği cefa ne yapar?

3 Yiyip içip eğlenme meclisine vâiz ve şeyh gelemez,
uygun ve lâyık olmayan kimsenin orada ne işi var?

4 Seni ayık yazdılar, beni sarhoş;
Tanrının kaleminde yanlış ne arar?

5 Baki belâlara düştü, «Acaba o derde tutulmuş ne yapıyor?» demedin.

47

1 Âşık ki sûz-i aşk ile üryân olup gezer
Abdâldır ki âlemi hayrân olup gezer

(...)

2 Dün doğdu mâh-ı nev gibi ol şûh-i meh-likaa
Şehr içre şimdi âfet-i devrân olup gezer

(...)

3 Sultâna kayd-ı saltanat-ı dehr pây-bend
Dervîş kendi başına sultân olup gezer

4 Fasl-ı hazânı gör ki gelir ayağına zer
Ebr-i bahâr âlemi giryân olup gezer

5 Evrâk-ı bâğa neyledi bâd-ı hazânı gör
Bâkî gamında şöyle perîşân olup gezer

47

1 *Âşık, aşkın yakıcılığıyla (= ateşiyle) soyunup gezer;*
o, hayran olup âlemi gezen bir derviştir.

2 *O ay yüzlü şuh, dün yeni ay gibi doğdu,*
şehirde şimdi devrin âfeti olup gezer.

3 *Dünya saltanatının bağı sultana ayak bağıdır,*
derviş ise kendi başına sultan olup gezer.

4 *Sonbahar mevsimini gör, ayağına altın (yani: sarı yapraklar) gelir;*
bahar bulutu âlemi ağlayarak gezer.

5 *Sonbahar rüzgârı bahçenin yapraklarını ne yaptı gör;*
Baki senin gamınla işte öyle perişan olup gezer.

48

1 Cânâne cefâ kılsa nola câna safâdır
Agyâr elemin çektiğimiz yâ ne belâdır

(...)

2 Aşk ehline şol câmı sunar sâkî-i lâ'lin
Kim akla cilâ kalbe safâ rûha gıdâdır

3 Hep derd ü belâdır güzelim mihr ü mahabbet
Âlemde heman mihr ü vefâ hüsn-i edâdır

4 Vallahi gazel söylemeden çoktan usandık
Maksûd heman hâside bir pâre ezâdır

5 Sâkî mey-i Bâkî'yi getir bezme safâ ver
Çün kâr-ı cihan âkıbet-ül-emr fenâdır

48

1 *Sevgili ceja etse ne çıkar? Onun cefası cana sâfadır;*
rakiplerin elemini çektiğimiz ya nasıl belâdır.

2 *Lâ'linin (yani: lâ'l gibi kırmızı dudağının) sâkisinin âşıklara sunduğu şu kadeh*
akla cilâ, kalbe safâ, ruha gıdadır.

3 *Güzelim! sevgi hep dert ve belâdır,*
dünyada yalnız sevgi ve vefa güzel bir edadır. .

4 *Vallahi gazel söylemekten çoktan usandık,*
maksat yalnız kıskanca bir parça ezâ etmektir.

5 *Sâki! Baki'nin şarabını getir, meclise safâ ver,*
çünkü dünya işi, sonunda yokluktur.

49

1 Âşıklara çün derd ü belâ zevk u safâdır
Yâ zevk u safâ derdine düşmek ne belâdır

(...)

2 Geh gulgul-i mey gönlüm açar gâh dem-i nây
Maksûd benim pâdşehim hüsn-i edâdır

3 Dünyâda çeker mihneti erbâb-ı mahabbet
Ey sôfi bugün bana ise irte sanadır

4 Uşşâk iniler güm güm öter günbed-i gerdun
Hakkaa ki aceb hûb u safâ-bahş sadâdır

5 Bâkî nola pervâz-ı bülend etse gazelde
Bâl ü per ana himmet-i yârân-ı safâdır

49

1 *Zevk ve safâ, âşıklara dert ve belâdır;*
fakat zevk ve safâ derdine düşmek ne belâdır.

2 *Kâh şarabın sesi, kâh neyin soluğu gönlümü açar;*
benim padişahım! maksat edanın güzel olmasıdır.

3 *Dünyada âşıklar mihnet çeker;*
ey sofi! bugün bana ise, yarın (yani: öbür dünyada) sanadır.

4 *Âşıklar inler, gök kubbesi güm güm öter;*
doğrusu, bu, güzel ve safâ verici bir sestir.

5 *Baki gazelde yüksekten uçsa ne çıkar?*
Safâ dostlarının himmeti ona kanat olmuştur.

50

1 Yıllardürür yolunda gönül pây-mâldir.
Müşkîn zülfün ayağa salma vebâldir

2 Mağrûr olma pâdşehim hüsn-i sûrete
Bir âftâbdır ki serî-üz-zevâldir

(...)

3 Mevzûn kaddi şi'r-i bülendim misâlidir
Nâzik miyânı anda bir ince hayâldir

4 Bâr-ı belâ-yi aşka heves kılma Bâkıyâ
Zîrâ tahammül etmeyesin ihtimâldir

50

1 *Gönül yıllardır senin yolunda ayak altındadır,*
mis kokulu saçını ayağa kadar salma, günahtır.

2 *Padişahım! yüz güzelliğine mağrur olma,*
o bir güneştir ki, çabuk yok olur.

(...)

3 *Uzun boyu yüksek şürime benzer,*
ince beli orada ince bir hayaldir.

4 *Ey Baki! aşk belâsının yüküne heveslenme,*
çünkü dayanamamam olasılığı vardır.

51

1 Yârdan cevr ü cefâ lûtf u kerem gibi gelir
Gayrıdan mihr ü vefâ derd ü elem gibi gelir

2 Firkat-i yâr kati zâr ü zebûn etti beni
Doymayam mihnet ü hicrâna ölem gibi gelir

3 Uydurup leşker-i uşşâkını ol şâh-ı cihan
Nâz ile salını salını alem gibi gelir

4 Dil-i pür hûn elem-i hecrin ile cûş edeli
Çeşme-i çeşmin akan suları dem gibi gelir

5 Bâkiyâ kangı gönül şehrine gelse şeh-i aşk
Bile endûh u belâ hayl ü haşem gibi gelir

51

1 Sevgiliden gelen cevir ve cefa, lûtuf ve kerem gibi gelir; başkasından gelen sevgi ve vefa dert ve elem gibi gelir.

2 Sevgilinin ayrılığı beni çok ağlattı ve kuvvetsiz düşürdü; mihnet ve ayrılığa doymadan öleceğim gibi geliyor.

3 O cihan padişahı âşıklarını asker gibi düzenleyip bayrak gibi nazla salına salına gelir.

4 Kan dolu (yani: çok yaralı) gönül ayrılık elemiyle coşalı, göz pınarının akan suları kan gibi gelir.

5 Ey Baki! aşk padişahı hangi gönül şehrine gelse, onunla birlikte gam ve belâ da süvari ve uyruk gibi gelir.

52

1 Ellere mihr ü vefâsı hoş gelir
Bendeye cevr ü cefâsı hoş gelir

(...)

2 Bir aceb dâr-üş-şifâdır kûy-i yâr
Haste varan mübtelâsı hoş gelir

3 Hûr u gılmân anma kim her âşıka
Kendi yâr-ı bî-vefâsı hoş gelir

4 Mülk-i gamda eşk ü âh eğler beni
Ol yerin âb ü hevâsı hoş gelir

5 Gayrı derman istemez Bâkî kulun
Zahmına derdin devâsı hoş gelir

1 *Ellere sevgisi ve vefası hoş gelir,*
kuluna cevir ve cefası hoş gelir.

2 *Sevgilinin köyü acayip bir tımarhanedir:*
hasta varan tutkunu (= âşığı) oradan hoş gelir.

3 *Huri ve gılmânı anma, her âşıka*
kendi vefasız sevgilisi hoş gelir.

4 *Gam memleketinde gözyaşı ve âh beni eğler,*
o yerin suyu ve havası hoş gelir.

5 *Senin Baki kulun başka ilâç istemez,*
onun yarasına ilâç olarak senin derdin hoş gelir.

53

1 Hadden efzun mihrim ol nâ-mihriban bilmezlenir
Hep bilir çok sevdiğim ammâ heman bilmezlenir

(...)

2 Âşinâlık etmeyip bîgâne resmin kullanır
Nâz eder her gördüğünde bir zaman bilmezlenir

(...)

3 Gamzesi zahm urduğunca lâ'li dermân etmede
Gerçi kim dil derdin ol âşûb-ı can bilmezlenir

4 Hep bilir ma'lûmudur yolunda kurbân olduğum
Sorsalar ammâ ki ol ebrû-keman bilmezlenir

5 Ben helâk oldum meded şemşîr-i istiğnâsına
Niçe demlerdir beni ol bî-aman bilmezlenir

6 Nâz ü istiğnâ ile Bâkî'ye dokunmaz geçer
Râst gelse yolda ol serv-i revan bilmezlenir

53

1 O merhametsiz, haddinden çok olan sevgimi bilmezlenir;
çok sevdiğimi hep bilir ama, hemen bilmezlenir.

2 Tanışıklık göstermeyip yabancı tavrı takınır,
her gördüğünde naz eder, bir zaman bilmezlenir.

3 O ruh karıştırıcısı gerçi gönül derdini bilmezlenir,
fakat yanbakışı yara açınca lâ'li (yani: lâ'l gibi kırmızı dudağı) ilâç verir.

4 O yay kaşlı, yolunda kurban olduğumu hep bilir ama, sorsalar bilmezlenir.

6 O yürüyen selvi (yani: selvi boylu), yolda rasgele bilmezlenir;
naz ve istemezlik ile, Baki'ye dokunmadan geçer.

54

1 İçilse bâde lebinsiz harâreti yoktur
Şeker yenilse sözünsüz halâveti yoktur

2 Eğerçi ar'ar-ı bağın bülend kaamətı var
Nihâl-i kaddine nisbet letâfeti yoktur

3 Hevâ-yi kâkülü bir yana bir yana zülfü
Başımda derd ü belânın nihâyeti yoktur

4 Sipâh-ı gam nola ayaklar ise uşşâkı
Raiyyetine o şâhın riâyeti yoktur

5 Çemende gonceye bakıp demiş bir ehl-i nazar
O yârin ağzına nisbet tarâveti yoktur

6 Cihanda derd ü belânı çeker gider Bâkî
Ölürse dünyede senden ferâgati yoktur

54

1 *Şarap içilse de, senin dudağın olmayınca, harareti yoktur.*
şeker yenilse de, senin sözün olmayınca tadı yoktur.

2 *Gerçi bahçenin ardıç ağacının yüksek boyu vardır,*
fakat senin boyunun fidanına nisbetle güzelliği yoktur.

3 *Kâkülünün arzusu bir yanda, zülfü bir yanda;*
başımda dert ve belânın sonu yoktur.

4 *Gam askeri âşıkları tekmelerse ne olur?*
O şahın, uyruğuna saygısı yoktur.

5 *Bahçede koncaya bakan biri demiş ki:*
«O sevgilinin ağzına nisbetle bunun tazeliği yoktur.»

6 *Baki cihanda senin dert ve belânı çeker gider;*
ölse de dünyada senden vazgeçmez.

55

1 Gönül câm-ı lebinde sâkıyâ âvâre düşmüştür
Görelden çeşm-i mestin hâne-i hammâre düşmüştür

2 Belâ âşıklara rûz-i ezelde kısmet oldukta
Tabîbim derd-i hicrânın dil-i bîmâra düşmüştür

(...)

3 Ser-i zülfünle zencîrin sürer dîvânedir sünbül
Gam-ı hâlinle yanıp lâleler kühsâre düşmüştür

4 Meded Bâkî'ye ey pîr-i mugan bir cür'a himmet kıl
Elin alıp ayaklandır ki ol bîçâre düşmüştür

55

1 Ey sâki! âvâre düşen gönül, senin dudağının kadehindedir; sarhoş (yani: süzgün) gözünü göreliden beri meyhaneye düşmüştür.

2 Tabibim! ezel gününde âşıklara belâ kısmet olunca, senin ayrılığının derdi hasta (ya da: yaralı) gönüle düşmüştür.

3 Sümbül delidir, senin saçının zincirini sürükler; lâleler senin beninin gamıyla yanıp dağa düşmüştür.

4 Ey meyhaneciler pîri! Baki'ye imdat et, bir yudum ver; o biçare düşmüştür, elini tutup ayağa kaldır (ya da: onun eline kadeh ver).

56

1 Sôfi tesbih ü asâyı mey-i gül-fâma değiş
Hırka-i zühd ü riyâyı çıkarıp câme değiş

2 Ârife çünki yeter bir gül eğer ârif isen
Götürü âlemi bir tâze gül-endâma değiş

3 Bulmak istersen eğer Kâ'be-i maksûda vusûl
Çıkarıp atlas u dîbâyı bir ihrâma değiş

4 Cânı cânâna verip ol yürü bî-nâm ü nişân
Merd isen nakd-i hayâtı bir iyi nâma değiş

5 Zevk-ı Bâkî bulayın dersen eğer âhır-i kâr
Âlemin zevk u safâsın gam u âlâma değiş

56

1 *Sofi! tespih ve asâyı gül renkli şarapla değiş;*
sofuluk ve ikiyüzlülük hırkasını çıkarıp elbise değiş (ya da: kadehle değiş).

2 *Ârife bir gül yeter, eğer ârifsen,*
bütün âlemi taze bir gül endamlıya değiş.

3 *Eğer maksadının kâbesine ulaşmak istersen,*
atlas ve diba elbiseyi çıkarıp onu bir ihram (hac sırasında hacıların büründükleri dikişsiz örtü) ile değiş.

4 *Canını sevgiliye verip hiçbir ad ve iz bırakmadan yürü;*
mertsen, hayat paranı (yani: hayat servetini) iyi bir adla değiş.

5 *Eğer işin sonunda ebedî zevki (ya da: Baki'nin bulduğu zevki) bulayım dersen,*
dünyanın zevk ve safâsını gam ve elemlere değiş.

57

1 Lâle-hadler kıldılar gül-geşt-i sahrâ semt semt
Bâğ u râğı gezdiler edip temâşâ semt semt

2 Âşık-ı dîdâr-ı pâkindir meğer kim cûylar
Cüst ü cû eyler seni ey serv-i bâlâ semt semt

3 Leşker-i gam geldi dil şehrine kondu çok çok
Koptu yer yer fitne vü âşûb u gavgaa semt semt

4 Giryeden cûy-i sirişkim sû-be-sû oldu revan
Yine Kulzüm gibi cûş etti bu deryâ semt semt

5 Si'r-i Bâkî seb'a-i iklime oldukça revan
Okunursa yeridir bu nazm-ı garrâ semt semt

57

1 *Lâle yanaklılar semt semt kırda gül seyrine çıktılar;*
bahçe ve çayırları semt semt gezip seyrettiler.

2 *Ey yüksek selvi (yani: ey selvi boylu)! ırmaklar, galiba senin temiz yüzünün âşıkıdır:*
seni semt semt arıyorlar.

3 *Gam askeri çok çok geldi, gönül şehrine kondu;*
yer yer, semt semt, kargaşalık, karışıklık ve kavga koptu.

4 *Ağlamaktan, gözyaşımın ırmağı yer yer aktı,*
bu deniz yine Kızıldeniz gibi semt semt coştu.

5 *Baki'nin şiiri yedi ülkeye yayıldıkça*
bu parlak nazım semt semt okunsa yeridir.

58

1 Âşıkâaane gönlünü akıtmayaydı yâre su
Olmaz idi vâdi-i aşka düşüp âvâre su

2 Kâ'be-i kûyunda kıldım gözlerim yaşını seyl
Teşne-diller çağrışıp derken meded bir pâre su

3 Mâil olma ser-keş ol mahbûba istiğnâ gerek
Serv baş eğmez ayağın öpe ger yalvara su

4 Vâdi-i hayrette zencîrin sürer dîvânedir
Âşık olmuştur meğer rûz-i ezel dîdâra su

5 Bâkiy'â bozsa aceb mi hâne-i zühdü şarâb
Çün esâsından yıkar erişse bir dîvâre su

58

1 *Su, gönlümü sevgiliye doğru âşıkça akıtmasaydı,*
aşk çölüne düşüp âvâre olmazdı.

2 *Susamış gönüllüler bağrışıp «Medet! bir parça su!» derken,*
senin sokağının Kâbe'sinde gözlerimin yaşını sel eyledim.

3 *Sevgiliye, istemez görünmek gerekir; eğilme (= sevme),*
dik başlı ol;
su ayağını öpse, yalvarsa dahi selvi baş eğmez.

4 *Su, ezel gününde güzel yüze âşık olmuştur,*
şaşkınlık çölünde zincirini sürüyen bir delidir.

5 *Ey Baki! şarap, sofuluk evini (yani: sofuluğu) bozarsa şaşacak ne var?*
Çünkü su bir duvara erişirse, temelinden yıkar.

59

1 Benim dîdârsız bâğ-ı cinanda gönlüm eğlenmez
Nigârın kûyunu ister yabanda gönlüm eğlenmez

2 İçi gilmân ü hûr ile pür olsa kasr-ı firdevsin
Eğer yârim bile olmazsa anda gönlüm eğlenmez

3 Kişiyi her zaman Hak etmesin eğlencesiz sôfî
Mey-i nâb olmasa bezm-i cihanda gönlüm eğlenmez

4 O bezm-i rûh-efzâdan ki ey sâkî cüdâ düştüm
Yine anı diler kevn ü mekânda gönlüm eğlenmez

5 Fezâ-yi lâmekân'a bâl açıp uçmak diler Bâkî
Benim şimden geru bu âşiyanda gönlüm eğlenmez

59

1 Cennet bahçesinde güzel yüz olmayınca benim gönlüm eğlenmez;
gönlüm, sevgilinin köyünü ister, çölde eğlenmez.

2 Cennet köşkünün içi gılmân ve huri ile dolu olsa,
eğer sevgilim birlikte olmazsa, orada gönlüm eğlenmez.

3 Sofi! Tanrı her zaman kişiyi eğlencesiz bırakmasın,
dünya meclisinde sâf şarap olmazsa gönlüm eğlenmez.

4 Ey sâki! ruh artırıcı (= ruh açıcı) meclisten ayrı düştüm,
gönlüm evrende eğlenmez, yine onu diler.

5 Baki kanat açıp mekânsız uzaya (yani: öbür dünyaya) uçmak diler,
şimdiden sonra bu dünyada benim gönlüm eğlenmez.

60

1 Fermân-ı aşka cân iledir inkıyâdımız
Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdımız

2 Baş eğmeziz edâniye dünyâ-yi dûn için
Allahadır tevekkülümüz i'timâdımız

3 Biz müttekâ-yi zerkeş-i câha dayanmazız
Hakkın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız

4 Zühd ü salâha eylemeziz ilticâ hele
Tuttu eğerçi âlem-i kevni fesâdımız

5 Meyden safâ-yi bâtın-ı humdur garaz heman
Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdımız

6 Minnet Hudâya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Bâkî kalır sahîfe-i âlemde adımız

60

1 *Aşkın fermanına canla boyun eğeriz;*
kaderin hükmüne zerre kadar inadımız yoktur.

2 *Alçak dünya için alçaklara baş eğmeyiz,*
ancak Tanrıya tevekkül eder ve güveniriz.

3 *Biz yüksek mevkiin altın işlemeli yastığına dayanmayız,*
Tanrının lûtfunun yüceliğine dayanırız.

4 *Kötülüğümüz dünyayı tuttuysa da,*
kaba sofuluğa sığınmayız.

5 *Şaraptan maksat, şarap küpünün içinin safâsıdır;*
dışa bakanlar (yani: kaba sofular) muradımızı anlayamazlar.

6 *Tanrıya şükür, dünya devleti yok olur;*
fakat dünya sayfasında adımız ebedî kalır (ya da: ey Bakil dünya sayfasında adımız kalır).

SEÇİLMİŞ PARÇALAR

1 Mey içip mest-i müdâm olmayıcak ey Bâkî
Ne gönül bağlasın âdem bu harâb-âbâda

*

2 Piyâle dönse ey Bâkî yine gül devrini görsek
Kenâr-ı cûda ayş ettikçe dilber der-kenâr olsa

*

3 Ferâgat güzel sevmeden tevbe meyden
Zehî re'y-i bâtıl zehî fikr-i fâsid

*

4 Düşmesin silsile-i zülf-i perîşânına dıl
Aklını başına cem eylesin ol dîvâne

*

5 Gam değil gelse dile Bâkî peyâpey derd ü gam
Eksik olmaz tekkedir mihmân mihmân üstüne

*

6 Bâkî yine mey içmeğe and içti demişler
Dîvâne midir bâde dururken içe andı

*

7 Bir pâre yaşım tâzeledi vâdi-i derdi
Mecnun gideli lâle-i mihnet solayazdı

*

8 Ârzu eyler kemend-i kâkül-i cânâneyi
Bağlasan zencîrler tutmaz dil-i dîvâneyi

*

9 Zâhidâ aşk içre te'sir eylemez Bâkî'ye pend
Mest-i lâ-ya'kıl bilirsin dinlemez efsâneyi

*

10 Künc-i gamda ko ağlasın Bâkî
Yâr sevmek anın nesine gerek

*

1 *Ey Baki! şarap içip sürekli sarhoş olmadıktan sonra,-*
insan bu virâneliğe (yani: dünyaya) ne diye gönül bağlasın?

2 *Ey Baki! kadeh dönse, yine gül devrini görsek;*
ırmak kıyısında yiyip içtikçe, güzel de kıyıda (ya da: kucakta) olsa.

3 *Güzel sevmekten vazgeçiş, şaraba tövbe...*
Bu ne boş görüş, bu ne bozuk düşünce!

4 *Gönül perişan saçının zincirine düşmesin;*
o deli, aklını başına toplasın.

5 *Baki! gönüle dert ve gam ard arda gelse de gam değil;*
bu tekkedir, misafir misafir üstüne eksik olmaz.

6 *«Baki yine şarap içmeğe and içti» demişler,*
şarap dururken and içecek kadar deli midir?

7 *Mecnun gideli mihnet lâlesi az kalsın soluyordu,*
bir parça gözyaşım dert vâdisini tazeledi.

8 *Deli gönlü bağlasan zincirler tutmaz;*
o, sevgilinin kâkülünün kemendini arzular.

9 *Ey zâhit! aşk içindeki Baki'yi nasihat etkilemez;*
bilirsin, sızmış sarhoş efsane dinlemez.

10 *Bırak, Baki gam köşesinde ağlasın;*
yâr sevmek onun nesine gerek!

11 Bu devr içinde benim pâdşâh-ı mülk-i sühan
Bana sunuldu kasîde bana verildi gazel

*

12 Zencîr-i zülf-i dilbere dîvâne olmayan
Bağlanmalıdır ey gönül uslu değildir o

*

13 Hep seninçindir benim dünyâ cefasın çektiğim
Yoksa ömrüm varı sensiz neyleyim dünyâyı ben

*

14 Bâkî şarâb-ı aşk ile rüsvay olup gider
Anı gerekse yahşı gerekse yaman tutun

*

15 Hisâb olmaz benim yoluna canlar verdiğim anmâ
Bana bir bûse verse kendi yüz kerre hisâb eyler

*

16 Cihân efsâncdir aldanma Bâkî
Gam ü şâdî hayâl ü hâba benzer

*

17 Su gibi zencîrler tutmaz dil-i dîvâneyi
Hâsılı âvârelik vakti bahâr eyyâmıdır

*

18 Gaafil geçirme fırsatı kim bâğ-ı âlemin
Gül devri gibi devleti nâ-pâydârdır

*

19 Kapında sâil olmak gayre mihmân olmadan yeğdir
Gedâ-yı kûyun olmak Mısr'a sultân olmadan yeğdir

*

20 Bâr-ı gam-ı mahabbeti yüklenme ey gönül
Âhir tahammül etmeyesin ihtimâldir

*

11 Bu devirde söz ülkesinin padişahı benim,
kaside bana sunuldu, gazel bana verildi.

12 Ey gönül! dilberin saçının zincirine deli olmayan
bağlanmalıdır, çünkü o akıllı değildir.

13 Benim dünya cefasını çektiğim hep senin içindir,
yoksa ömrümün varı, ben dünyayı sensiz neyleyim?

14 Baki'yi ister iyi, ister kötü tutun;
o, aşk şarabıyla rezil olup gider.

15 Onun yolunda benim verdiğim canlar hesaplanmaz ama,
bana bir öpücük verse kendi yüz kere hesap eder.

16 Baki! cihan efsanedir, aldanma:
gam ve neşe, hayal ve uykuya benzer.

17 Deli gönülü su gibi zincirler tutmaz;
hülâsa, âvârelik vakti, bahar günleridir.

18 Fırsatı gaafil geçirme, dünya bahçesinin
gül devri gibi mutluluğu da geçicidir.

19 Senin kapında dinlenci olmak başkasına misafir olmaktan daha iyidir;
senin sokağının dilencisi olmak, Mısır'a sultan olmaktan daha iyidir.

20 Ey gönül! sevgi gamının yükünü yüklenme;
sonunda belki dayanamazsın.

21 Ârzû eyler imiş bâr-ı belâ çektiğimi
Çekeyim bâri çün ol şûh-i cihânım özenir

*

22 Bîsütûn-i gamda Bâkî seng-i mihnet kesmede
Şöyle üstâd oldu kim Ferhâd'a san'at gösterir

*

23 Aldanma câh ü bahtına kalmaz bu rûzgâr
Bâğ-ı bahâra neyledi bâd-ı hazânı gör

24 Dîvânelik zamânıdır âvâre gönlümü
Zencîrlerle zabt edemez cûybârı gör

*

25 Bugün Bâkî'ye ol âfet visâlin va'deler kılmış
Yalanlar söylemiş miskîni gerçekten inandırmış

*

26 Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş

*

27 Bâkî çek imdi câm-ı gam-ı bezm-i fiṛkati
Kim dedi sana yâr gibi bî-vefâyı sev

*

28 Belki dil sabr edeydi ammâ ömr
Va'de-i vasl-ı yâre katlanmaz

*

29 Bu arsada Bâkî niçe üstâda yetişti
Âlemde bugün ana bir üstâd yetişmez

*

30 Geh şi'r ü geh gazel deyü dildâra Bâkiyâ
Arz eyleriz nezâket ile hasb-i hâlimiz

21 *Belâ yükü çektiğimi arzu ediyormuş;*
o dünya güzelim madem ki özeniyor, bari (ya da: yükü) çekeyim.

22 *Baki, gam Bîsütun'unda mihnet taşı kesmekte*
öyle üstad oldu ki, Ferhat'a sanat gösterir.

23 *Mevkiine ve bahtına aldanma, bu devir böyle kalmaz,*
sonbahar yelinin bahar bahçesine ne yaptığını gör.

24 *Delilik zamanıdır, âvâre gönlümü*
zincirlerle tutamayan ırmağı gör.

25 *O âfet, bugün Baki'ye visalini vadetmiş;*
yalanlar söylemiş, zavallıyı gerçekten inandırmış.

26 *Sesini bu âleme Davut gibi sat;*
bu kubbede baki kalan güzel bir sesmiş (ya da: Bakil bu kubbede kalan güzel bir sesmiş).

27 *Baki! sana yâr gibi bir vefasızı sev diye kim söyledi? Şimdi ayrılık meclisinin gam kadehini çek bakalım.*

28 *Gönül belki sabrederdi, fakat ömür*
sevgilinin kavuşma zamanına (ya da: vaadine) katlanmaz.

29 *Baki bu arsada nice üstada yetişti,*
bugün dünyada ona bir üstad yetişmez.

30 *Ey Baki! kâh şiir, kâh gazel diyerek, sevgiliye*
halimizin ne olduğunu nezaketle arzederiz.

İÇİNDEKİLER

Hayatı 5
Sanatı 11
Eserleri 21

Şiirler

Kaside (Bahâriyye) ... 24
Terkib-i Bend (Mersiye) 23
Gazeller 34
Seçilmiş Parçalar 154

YAZARIN ESERLERİ

ŞİİR

Yedi Meşale (Altı arkadaşıyla birlikte, 1928. Tükendi)
Birinci Perde (1929. Tükendi)

ÖYKÜ

Sokak (1974)

ROMAN

Süleyman'ın Dünyası:
I. Sınıf Arkadaşları (1943, 1976)
II. Havada Bulut Yok (1958, 1976)
III. Karıncayı Tanırsınız (1976)

DENEME

Dilleri Var Bizim Dile Benzemez (1966. Tükendi)
Bir Bakıma (1977)
Benim Oğlum Binâ Okur (1983)
Kalemin Ucu (Basılacak)

İNCELEME ve DERLEME

Türk Edebiyatı Hikâye ve Roman Antolojisi (1945. Tükendi)
Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman (c. I, 1965, 4. bas. 1979; c. II, 1967, 4. bas. 1981)
Karagöz (3 cilt, 1968 - 1970. Tükendi)
Ortaoyunu (2 cilt, 1973-1975. Tükendi)
Örneklerle Edebiyat Bilgileri (2 cilt, 1980)
Halk Şiirinde Üç Büyükler:
1. Yunus Emre (1958, 3. bas. 1985)
2. Pîr Sultan Abdal (1965, 2. bas. 1985)
3. Karacaoğlan (1958, 2. bas. 1985)
Divan Şiirinde Üç Büyükler:
1. Fuzuli (1952, 7. bas. 1985)
2. Baki (1953, 4. bas. 1985)
3. Nedim (1952, 7. bas. 1985)
Eşref: Hicviyeler (1953, 4. bas. 1977)
Şinasi: Şair Evlenmesi (1959)
Teodor Kasap: İşkilli Memo (1965. Tükendi)
Ferâizci-zâde Mehmet Şakir: Evhâmî (1974)
Nâzım Hikmet: Kuvâyi Milliye (1968. 1974. Tükendi)
Abdülhamit Devrinde Sansür (1977. Tükendi)

"Uç Büyükler" dizisinde, edebiyatımızın çeşitli kesimlerinin ve türlerinin temsilcileri ve temel taşları sayılan üçer sanatçının hayat ve sanatlarını inceleyen geniş birer araştırma yazısı ile, seçme parçalara yer verilmiştir.

Orta öğretim ve üniversite öğrencilerinin, ayrıca bütün edebiyat meraklılarının gereksemelerini karşılamak ve kolayca anlamalarını sağlamak amacıyla, seçilen parçalara açıklama ve notlar eklenmiştir.

Dizinin "Halk Şiirinde Uç Büyükler" kesiminde *Yunus Emre, Pîr Sultan Abdal, Karacaoğlan*; "Divan Şiirinde Uç Büyükler" kesiminde de *Fuzuli, Baki, Nedim* ele alınmıştır.

KABALCI 500000 TL

BAKI
2 109681 000816